

REVISTA CENTRULUI DE STRATEGII APLICATE

DIPLOMACY & INTELLIGENCE

Nr. 7

Februarie 2016

REVISTĂ DE ȘTIINȚE SOCIALE, DIPLOMAȚIE ȘI STUDII DE SECURITATE

Bordul editorial
Laura RITEȘ - Director Direcția Procedură Legislativă, Sinteze și Evaluări la Camera Deputaților Adrian CĂMĂRĂȘAN – Lect. Univ. Dr., Șef serviciu Protecția informațiilor clasificate la Autoritatea de Supraveghere Financiară Corina Georgiana ANTONOVICI – Lect. Univ. Dr, Facultatea de Administrație Publică, Școala Națională de Studii Politice și Administrative Dragoș Tiberiu NIȚĂ – Expert la Institutul Cultural Român Mihai MĂRGĂRIT – Consilier parlamentar la Camera Deputaților Mariana CAPOTĂ – Consilier parlamentar la Camera Deputaților Ruxandra RÎMNICEANU – Dr. ing. expert INFOSEC Andy Constantin LEOVEANU - Lect. Univ. Dr, Facultatea de Administrație Publică, Școala Națională de Studii Politice și Administrative Dorin-Marinel EPARU - Lector Universitar, Departamentul Operații Întrunite, Studii Strategice și de Securitate, Facultatea de securitate și apărare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” Florin Marius POPA – Lector Univ. Dr., Facultatea de Administrație Publică, Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Redactor Șef
Valeriu ANTONOVICI – Cadru Didactic Asociat la Facultatea de Științe Politice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Redactor Șef Adjunct
Petrică-Mihail MARCOCI - Lect. Univ. Dr. Academia de Poliție „Al. I. Cuza”
Secretar General Redacție
Ionuț RITEȘ – Drd. Universitatea de Vest din Timișoara
Președinte de onoare
Ștefan GLĂVAN - Prof. Univ. Dr. Ambasador
Tehnoredactare
Vornicu GEORGIANA, Cristi-Alexandru FILIP, Vlad IRIMIE, Cristian Nelu MOLDOVAN, Mihail-Gabriel STOICA; Voluntar: Oana-Cătălina Ghiocă Opiniile exprimate în textele publicate aparțin autorilor și nu reprezintă punctele de vedere ale CSA. Autorii își asumă întreaga responsabilitate pentru ideile exprimate. Drepturile de autor rămân în proprietatea autorilor.

ISSN 2344 – 3650

Indexată în:

CUPRINS

Moldovan Nelu Cristian	Dilema geopolitică a Indiei India's geopolitical dilemma	4
Marius Ghincea	Controlul Democratic asupra Serviciilor de Informații din România: o abordare instituționalistă The democratic control over intelligence services in Romania: an institutionalist approach	18
Irimie Petre Vlad	Intervenția Rusiei în Siria Russia's intervention in Syria	33
Bozgonete Andrea	Războiul hibrid, o amenințare la adresa securității internaționale? The hybrid war, a threat to international security?	44
Uba Anamaria-Cristina	Spionajul tehnologic în timpul Războiului Rece. Cazul României Technological Intelligence during the Cold War. Romanian case.	52
Ercean Sabina Diana	Dilema de securitate a Chinei. Între putere regională și superputere China's security dilemma. Between regional power and superpower	59
Florescu Ana-Maria	Protocronismul, exceptionalism românesc sau fundament livresc pentru national-comunism? Protocronism în cultura română Protochronism, Romanian exceptionalism or scholarly foundation for national-communism? Protochronism in Romanian culture	72
Antonio Boloș	Profesorul român în postmodernitate. Soluții de ieșire din criză Le professeur roumain dans la postmodernité. Solutions pour sortir de la crise	81
RECENZII Moldovan Nelu Cristian	„Strategiile de securitate națională în spațiul euroatlantic” - volum colectiv coordonat de Marian Zulean „National security strategies in the Euro-Atlantic area” – collective volume coordinated by Marian Zulean	91

Dilema geopolitică a Indiei

India`s geopolitical dilemma

Moldovan Nelu Cristian¹

Abstract:

Prin această lucrare am încercat să fac o analiză a rolului pe care l-ar putea juca în viitor India, având în vedere explozia demografică a populației sale. India este o țară care are toate premisele să se afirme ca putere regională și să aibă un rol important în stabilirea ordinii mondiale. Acest lucru se poate întâmpla abia după ce își rezolvă unele probleme interne.

Throughout this paper, I have tried to do analysis of the role which India might be playing into the future, considering the demographic explosion of its population. India is a country that has all the premises to claim itself as a regional power and to have an important role in the establishment of world order. This thing may only occur if this country can fix some internal problems.

¹ Masterand Studii de Securitate și Analiza Informațiilor, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București și membru al Grupului de Studii de Securitate

Republica India, cum este denumirea ei oficială, este una dintre cele mai întinse țări de pe glob. Conform datelor oficiale, India este a șaptea țară ca mărime din lume, cu o suprafață de 3.287.590 km², de mai bine de 13 ori mai mare decât România și aproape cât Uniunea Europeană. India este populată de 1,23 miliarde de locuitori, aflându-se pe locul al doilea în lume la acest capitol după China, dar înaintea SUA, Brazilia, Indonezia, Rusia sau Nigeria, dar și cu mult în fața vecinilor săi care odată făceau parte din Regatul Indian, Pakistan și Bangladesh, care măsoară o populație de 177, respectiv 150 de milioane de locuitori. Rezultă de aici că India are o densitate de 374 de locuitori pe km² și are o populație cât Statele Unite, Indonezia, Brazilia și Bangladesh la un loc. Drept comparație, întreaga Uniune Europeană are o populație de aproape 508 milioane de locuitori și o densitate de 116 locuitori pe km². Indienii au o creștere demografică de +1,46% pe an. Conform datelor oficiale, populația Indiei s-a mărit cu 181 de milioane doar în ultimul deceniu. În acest ritm,

dacă chinezii își continuă politica în privința sporului natural, se preconizează că în viitorul mediu, India va deveni cea mai populată țară de pe Terra, chiar dacă cea mai mare rată a natalității până în 2050 se preconizează a fi în Nigeria și Etiopia.

Capitala Indiei este New Delhi, cu o populație de 22,65 de milioane de locuitori, aflându-se pe locul 5 în lume. În urma sa în acest top, se clasează capitala economică a Indiei, Mumbai, cu 19,74 milioane de locuitori. Primele două orașe europene ca număr de locuitori, Moscova (13,6 milioane) și Istanbul (12,8 milioane) se află abia pe locurile 17 și 21 în topul celor mai populate orașe din lume. Londra, orașul cel mai populat al Uniunii Europene, numără doar 8,3 milioane de locuitori. Chiar și al treilea oraș ca mărime din India, Kolkata are un număr mai mare de locuitori, decât toate orașele europene enumerate mai sus, cu o populație de 14,55 milioane de locuitori. Cel mai populat oraș din lume este Tokyo, capitala Japoniei numără 34 de milioane de suflete. De

altfel, din primele 10 orașe ca număr de locuitori de pe glob, în Asia se regăsesc 7 dintre ele, iar în India 2. New York-ul este abia pe locul 7 în acest top cu 22 milioane de locuitori. Aglomerarea urbană a Indiei nu reprezintă întotdeauna un avantaj, lucru pe care îl vom studia mai îndeaproape în cele ce urmează.

India este democrația cu cea mai mare populație din lume, fiind o republică cu un sistem parlamentar federal. Federația Indiană este formată din 29 de state și 7 teritorii unionale. Președintele este ales, pentru o perioadă de 5 ani, de un colegiu electoral format, după criteriul reprezentării proporționale, din membrii celor două camere ale Parlamentului. Conform Constituției, președintele Indiei este și șeful executivului la nivel unional. Acesta numește un prim-ministru, la propunerea partidului sau coaliției de partide care câștigă alegerile generale parlamentare, la nivel federal. Primul-ministru conduce Consiliul de Miniștri, pe care îi numește tot Președintele, la

propunerea celui dintâi. Parlamentul federal este format din două camere, Lok Sabha (Camera Poporului) și Rajya Sabha (Consiliul Statelor), cu structură și funcții asemănătoare. Toate legile trebuie adoptate de ambele camere ale parlamentului. Lok Sabha este alcătuită din 545 de reprezentanți ai poporului (543 aleși prin vot direct, 2 numiți de președinte). Fiecărui stat îi este atribuit un număr de locuri proporțional cu populația statului respectiv iar durata mandatelor este de 5 ani. Rajya Sabha este compusă din 250 de reprezentanți, din care 238 sunt aleși în mod indirect de membrii adunărilor legislative ale statelor, întruniți pe criteriul reprezentării proporționale, iar 12 sunt personalități în domenii precum literatura, știința, arta sau științele sociale și sunt numiți direct de președinte. Mandatele durează șase ani iar alegeri pentru o treime din locuri au loc odată la trei ani (Ministerul Afacerilor Externe).

Limba oficială în India este *hindi*, care este limba maternă pentru 41% din populație. Adunările legislative ale

statelor din India au posibilitatea să stabilească limba oficială a statelor respective (alta decât hindi), iar un astfel de statut îl au 14 limbi. Printre acestea amintim engleză, *bengali, telugu, tamil, gujarati, punjabi* etc. Această diferențiere arată că India nu are o populație omogenă, care să împartă o istorie și o cultură comună. Acest lucru este și mai evident în cazul religiei. 80,5% din indieni sunt hinduși, 13,4% sunt musulmani, 2,3% creștini. Populația musulmană a Indiei este a doua ca mărime din lume, după cea din Indonezia, măsurând aproximativ 154 de milioane de adepți. Mulți dintre ei sunt concentrați în Kashmir, regiunea care a generat atâtea conflicte între hinduși și musulmani și între indieni și pakistanezi. Mai mult, până în 1835, limba oficială a Indiei a fost persana. Moneda oficială a Indiei este *rupia*. 100 de rupi este echivalentul a 6 lei, pentru a ne putea face o idee despre puterea monedei indiene.

Istoria Indiei începe undeva în perioada pre-istorică. Indienii se laudă că civilizația lor a apărut în același

timp cu egiptenii și sumerienii, dar i-au depășit cu mult pe aceștia. Primele orașe precursore ale hinduismului a apărut pe malul fluviului Ind, în Pakistanul de astăzi. În jurul anului 1500 î.Hr, venirea indo-europenilor a distrus civilizația Văii Indului. Unii istorici indieni susțin că indo-europenii au venit de undeva din centrul Asiei, alții spun că aceștia erau nativi din subcontinentul indian. În 567 î.Hr, se naște Buddha, părintele budismului, care conform unor erudiți a predicat pe teritoriul Indiei. Cert este că în secolul IV î.Hr, Împăratul Ashoka a cucerit aproape toate teritoriile ce reprezintă India modernă de astăzi, îmbrățișând apoi religia budistă. În perioada medievală, împărțirea subcontinentului indian în sfere de influență a fost desăvârșită. Nordul a fost dominat de dinastia Gupta, care a creat ceea ce indieni numesc "Epoca de Aur" a Indiei. În vreme ce în sud, mai multe imperii au înflorit din comerțul cu europenii și cu alte părți ale Asiei. Tot în această perioadă a apărut și creștinismul în India. Se crede că Sfântul Apostol Toma este cel care a

ajuns în India în 52 d.Hr și a propovăduit această religie, înfăptuind câteva minuni pe teritoriul acestei țări și convertind mulți oameni la creștinism. În secolul XV, Guru Nanak înfăptuiște *sikhismul*, care astăzi reprezintă a patra religie a țării, cu aproape 2% din populație ca adepți. În 1192, Mohammed din Ghor, conducător al Afghanistan-ului a cucerit mai multe provincii din nordul subcontinentului Indian, printre care și orașul Delhi de astăzi, stabilind acolo Sultanatul de la Delhi. Acesta a fost momentul când religia și cultura musulmană a pătruns decisiv în India, lăsând o urmă importantă pentru istoria acestei țări. În același timp, în sud, un imperiu hindus își consolida forțele (National Portal of India).

Europenii au pătruns în India în expedițiile lor în jurul anului 1600. În 1617, Compania Britanică a Indiilor de Est a primit pentru prima dată permisiunea să facă comerț în India. În 1857, India a fost transformată în colonie britanică și a început să fie

administrată de Coroana Regală a Marii Britanii.

Istoria modernă a Indiei începe în 1947 și se leagă de poate cea mai influentă personalitate a acestei țări din istorie, Mahatma Gandhi. Profitând de Primul și Al Doilea Război Mondial, de implicarea masivă a Marii Britanii în cele două și de vulnerabilitatea pe care acest lucru îl genera, indienii au început în jurul anului 1920, timide mișcări de independență. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Ghandi s-a afirmat ca lider spiritual cunoscut în toată India. Indienii erau gata să pornească la război, pentru a scăpa de sub jugul britanic după aproape 100 de ani.

Ghandi însă a fost un vizionar și a propus celebra sa "Satyagraha", adică utilizarea non-violenței și a non-cooperării. Protestele sale au paralizat o țară întreagă și au îndeplinit visul sutelor de milioane de indieni. Aceștia și-au putut declara independența pe 15 august 1947. Ziua de 15 august reprezintă astăzi Ziua Națională a Indiei, împreună cu 26 ianuarie, dată

la care, în 1950, Constituția Indiană a intrat în vigoare și a proclamat această țară republică.

Independența nu a venit însă în modul în care și-a imaginat-o Ghandi, care milita pentru o Indie tradițională, care să nu își modernizeze și mecanizeze stilul de viață. Mai mult decât atât, independența a dus la conflicte între hinduși și musulmani, lucru pe care Ghandi nu l-a prezis și nu l-a dorit, el militând pentru o independență pașnică. Acest lucru avea să îl coste viața. Militând împotriva ciocnirilor violente între hinduși și musulmani, Ghandi a intrat în post pe 12 ianuarie 1948 și a reușit prin asta să încheie un armistițiu între cele două grupări. Musulmanii însă se temeau că Mahatma Ghandi îi va oprima de îndată ce India se va stabili ca stat. De cealaltă parte, mulți dintre hinduși se întrebau de ce Ghandi duce o politică bipartizană, deși el este un hindus convins. Așa că, pe 20 ianuarie 1948, Ghandi a fost împușcat de către un hindus radical și a murit.

Chiar unul dintre cei care au luptat alături de Ghandi pentru independența Indiei a fost cel care l-a trădat. Muhammad Ali Jinnah, a luptat pentru independența hindușilor și musulmanilor față de Imperiul Britanic. Odată obținută, el nu a mai fost de acord cu naționalismul lui Ghandi și a vrut să creeze un stat doar pentru musulmani. Lucru care s-a și întâmplat, devenind primul președinte al Pakistanului în 1947. A urmat o migrație masivă de populație. Musulmanii din India s-au mutat în Pakistan, iar hindușii din Pakistan au traversat granița spre India (DeAgostini, 2007). Conflictul de civilizații avea să lase însă urme adânci. După independența Indiei, Pakistanului și Bangladeshului, între primele două țări au avut loc nu mai puțin de 3 războaie și multe alte conflicte deschise. Miezul conflictului se află în regiunea Kashmir, care astăzi este împărțită între India, Pakistan și China, fiind un punct geopolitic și conflictual fierbinte, care mereu generează discuții aprinse între cele trei state. Ca să ne facem o idee despre

această regiune, trebuie spus că orașele Srinagar, Jammu și ghețarul Siachen, se află sub administrarea Indiei și sunt revendicate de Pakistan. Valea Shaksgam și regiunea Aksai Chin sunt administrate de China și revendicate de India. În 1963, India a pierdut un război cu China, pentru această regiune. Chiar dacă se credea că vizita istorică a premierului indian în Pakistan din 1999 va detensiona relațiile dintre cele două state, acest lucru nu s-a întâmplat. Ba mai mult, acestea parcă au escaladat după ce amândouă țări încearcă să devină puteri nucleare. Chiar dacă relațiile bilaterale diplomatice între India și Pakistan încep să se fundamenteze, violențele în regiunea Kashmir nu încetează și reprezintă o sursă permanentă de conflict.

În ceea ce privește India, Samuel Huntington afirmă fără echivoc că pe subcontinent există o așa-numită civilizație hindusă, diferită de cele occidentală, islamistă și sinică. „Este în mod universal recunoscut că una sau mai multe civilizații succesive au

existat pe Subcontinent, începând cu cel puțin 1500 de ani î.Hr. Acestea se raportează în general la cele indiene, indice sau hinduse, ultimul termen fiind preferat pentru cea mai recentă civilizație. Într-o formă sau alta, hinduismul a fost cultura centrală a Subcontinentului, începând cu al doilea mileniu î.Hr. Mai mult decât o religie sau un sistem social, cultura hindusă este miezul civilizației indiene. Ea și-a continuat acest rol până în timpurile moderne, chiar dacă însăși India a avut o substanțială comunitate musulmană, alături de mai multe minorități culturale. Ca și *sinic*, termenul *hindus* separă de asemenea numele civilizației de numele statului său de nucleu, care este de dorit a fi utilizat în cazurile în care cultura civilizației respective se extinde dincolo de acel stat” (Huntington).

Din punct de vedere geografic, India este încadrată de Golful Bengal la est și sud-est, de junglele muntoase ale Birmaniei la est, de munții Himalaya și lanțurile muntoase Karakorum și Hindukush spre nord și nord-est și de

Marea Arabiei către vest și sud-vest. Lângă granița cu China, regăsim Tibetul, o altă sursă de tensiune în zonă. Indienii se aseamnă cu chinezii în mare parte a caracteristicilor geografice, însă spre deosebire de sinici, nu formează un stat unitar. Acest lucru s-a întâmplat în special din cauza multiplelor civilizații care s-au perindat pe teritoriul Indiei, vecinătatea apropiată a Oceanului Indian care a permis coloniștilor să controleze mult mai ușor subcontinentul, dar și vegetației bogate și luxuriante, motiv pentru care, conform lui James Fairgrieve, locuitorii Indiei „nu au simțit nevoia să-și edifice structuri politice care să organizeze accesul la resurse, cel puțin nu la scara la care s-a petrecut acest lucru în zonele temperate locuite de chinezi și europeni” (Fairgrieve, 1917). Așadar, indienii, deși reprezintă o civilizație unică, nu au fost reuniți niciodată de o unitate politică, au fost mai mult împărțiți între nord și sud. Nordul era mult mai greu de apărut din cauza apropierei de stepele Asiei Centrale și de platoul perso-afghan,

lucru care a dus la sedimentarea civilizației musulmane în subcontinent.

Dacă ar fi să privim India din punct de vedere geopolitic, aceasta s-ar încadra cu siguranță în ceea ce Nicholas Spykman numea *Rimland*. Mahan spunea despre India că este situată în centrul litoralului Oceanului Indian și constituie o poartă de intrare esențială dinspre mare atât în Orientul Mijlociu, cât și în China (Kaplan, 2014). Însă în ultimii ani, apare o problemă în definirea regiunii de continent pe care se află India”. Cei mai mulți autori utilizează criteriul geografic, care situează regiunea în sudul Asiei. Alții remarcă rolul acestei sub-regiuni în contextul problematicei Golfului, preferând denumirea de Asia de Sud-Vest” (Duna, 2005).

Așadar, India este, cu siguranță, cel mai mare și mai important stat al regiunii. Ocupația britanică a instaurat în India o moștenire legislativă și un sistem birocratic care nu este specific niciunui alt stat din regiune. Acest lucru determină India să își asume rolul de hegemon. Însă structura

internă a țării se bazează încă pe un sistem de caste. Mai mult, India este un stat secular, hindus, lucru care îi periclitează atât politica internă cât și cea externă. Indienii văd Bangladeshul, Bhutanul, Nepalul, Pakistanul și o parte din Afghanistan sub sfera lor de influență, în baza unei moșteniri istorice. Teritoriile acestor state au făcut parte pentru mulți ani din Regatul Indian, lucru care a rămas în memoria colectivă a indienilor. Asta nu înseamnă că India are vreo pretenție teritorială de la afghani, însă cu siguranță că o interesează ce se petrece în această țară și își va armoniza politica externă în funcție de evenimentele din regiune.

În decursul istoriei însă Regatul Indian nu a avut niciodată o unitate și o conștiință comună, după cum afirmam și mai sus. Așa că nu ar avea cum să o aibă nici acum. India în sine este considerat de mulți ca un stat înapoiat, statele pe care le consideră în sfera de influență sunt și mai înapoiate. 85% din populația nepaleză trăiește în mediul rural, ceea ce o face extrem de

greu de controlat de către un guvern, care oricum se confruntă cu grupuri de insurgenți. Bangladeshul a cunoscut în scurtă sa istorie multe regimuri, printre care unele militare, care nu au reușit să confere acestei țări o birocrație adecvată. Mulți oameni din Bangladesh migrează în India, neavând puncte de control ale graniței dificil de pătruns. Și nu trebuie să uităm că Bangladesh-ul de astăzi este ceea ce numeam până în 1971 Pakistanul de Est și are o religie preponderent islamică.

De altfel această ciocnire cu civilizația islamică a Pakistanului o împiedică pe India să își exercite un rol mai pregnant în regiune. Am văzut istoria comună a celor două țări și conflictele care au loc între hinduși și musulmani. Pakistanul, la fel ca India, încearcă să își afirme un rol de lider al Islamului. Este greu să facă acest lucru, mai ales că se luptă pentru asta cu țări precum Iran sau Arabia Saudită, mult mai bogate și structurate din punct de vedere birocratic. Pakistanul se bazează însă pe tradiția istorică și pe

faptul că nu există practic decât o graniță formală între ea și Afghanistan. Direcția Comună a Serviciilor de Informații din Pakistan (ISI) controlează în mare parte sudul și estul Afghanistanului. Aceasta este însă o țară cu o speranță de viață de 44 de ani, cu un procent de alfabetizare de 28%, fiind penultima dintr-un total de 182 de țări incluse de ONU în Indicele Dezvoltării Umane (Kaplan, 2014). Pakistanului îi este foarte greu să controleze propriul stat. I-ar fi foarte greu să controleze un Pakistan mare, în cazul în care Afghanistanul ar pica pe mâna talibanilor. Dacă acest lucru s-ar întâmpla însă, regiunea pe care se află Afghanistanul și Pakistanul ar deveni un nod islamic care le-ar da bătăi de cap indienilor în special, pentru că le-ar afecta extraordinar de mult economia, dar și ceilalți actori care au interese în regiune. India a contribuit la construirea rețelei de drumuri din Afghanistan, tocmai pentru a putea profita de o piață de desfacere. O regiune pacifistă, în care să înflorească infrastructura ar face din

economia Indiei una mult mai dezvoltată decât în prezent.

Însă momentan, India și Pakistan se află într-un conflict civilizațional intens. După cum afirmă Robert D. Kaplan, „Asia de Sud prezintă o luptă bipolară între India și Pakistan, pentru care două dintre câmpurile de bătălie sunt Afghanistanul și statul himalayan Kashmir, disputat din plin. În plus, spre deosebire de bipolaritatea superputerilor, acest conflict nu este câtuși de puțin rațional, nepătimăș, ritualic. Nu e vorba de o înfruntare de ideologii, în care facțiunile ce se opun unele celorlalte nu au niciun motiv istoric sau religios de a se detesta între ele, fiind despărțite de o ditamai emisfera și de ghețurile arctice. Aici avem o ciocnire între un stat majoritar hindus – și secular, pe deasupra- și unul musulman, ambele aflate în faza maximă a naționalismului modern și despărțite de o graniță comună aglomerată, cu capitale și orașe importante în imediata apropiere” (Kaplan, 2014). India este de aproape 10 ori mai mare decât Pakistan, ar

învinge această țară fără mari probleme într-un război convențional. Într-un război hibrid, terorist sau unul nuclear, Pakistanul ar putea învinge India. Mai mult, India este recunoscută ca fiind apropiată de URSS și apoi de Rusia. Pakistanul este statul prin care SUA i-au sprijinit pe mujahedini afghani în momentul în care URSS a invadat Afghanistanul. Rusia are de asemenea interese în regiune, la fel ca și Turcia. Tocmai pentru a reduce influența rusă în Asia, americanii încearcă să deturneze țările islamiste din regiune înspre Turcia sau Pakistan.

Nu trebuie însă să uităm un alt actor important din regiune, cu interese extrem de mari și anume China. Chinezii sunt clar statul de nucleu al civilizației sinice și poate cel mai puternic stat din Asia. Chiar dacă se confruntă cu extrem de multe revolte, chinezii sunt mai omogeni ca structură politică decât India și au o economie mult mai dezvoltată. De altfel, se preconizează că în viitorul apropiat, China va deține principala economie a

lumii. Chiar dacă rivalitatea dintre „China și India este radical diferită de cea dintre India și Pakistan: este mai abstractă, mai puțin emoțională și mai puțin schimbătoare(lucru mult mai important). Plus că este o rivalitate ce nu are în spate o istorie concretă” (Kaplan, 2014). Să nu uităm că cele două țări s-au aflat în război în 1962 și își dispută regiunea Kashmir. Indienii militează pentru independența Tibetului, l-au găzduit și pe Dalai Lama, iar aceste lucru este un „ghimpe în coasta Chinei”. Chinezii au construit baze aeriene și militare în Tibet, tocmai pentru a putea controla mai ușor India. Mai mult, China a contribuit la modernizarea și chiar a construit unele porturi în țările vecine Indiei, cum ar fi Birmania, Bangladesh, Sri Lanka și Pakistan. Desigur India ar dori să dețină singură supremația în Marea Arabiei și să aibă o deschidere amplă spre Oceanul Indian. Desigur, cursa înarmărilor din ultimii ani, atât din partea Indiei, cât și din partea Chinei au dus la escaladarea rivalității. Este de observat cum v-a reacționat India, la anunțul făcut de Rusia că

începând cu 2016, o să participe alături de China la exerciții militare în Marea Chinei de Sud, care chiar dacă nu este vecină Indiei se află în imediata apropiere. Mai mult, India și China, chiar și Rusia, au un interes comun, să împiedice răspândirea islamului în Asia.

India și Rusia, după cum spuneam și mai devreme s-au aflat în strânse relații de prietenie. În ultimii ani însă, văzând unele interese divergente față de Rusia, India a început să se apropie de Statele Unite, poate și ca o contrabalansare a Chinei. Într-adevăr, SUA și India par mai degrabă astăzi <<aliații naturali>> de care vorbea fostul premier indian Vajpayee. „Un element important legat de războiul condus de SUA împotriva terorismului (în special în Golful Persic) poate fi furnizat din recursul la istoria Imperiului Britanic, care nu a fost ferit de problemele Orientului Mijlociu. India a fost utilizată cu succes de britanici în echilibrul forțelor din Orientul Mijlociu și Golf. Aproximarea dintre India și SUA ar putea favoriza

reluarea acestui rol istoric al Indiei în zona Golfului și Afganistan” (Duna, 2005). China o să devină după cum spuneam principala putere economică a Asiei și a lumii. Iar faptul că își construiește o flotă militară îngrijorează. De aceea, o alianță puternică SUA-India, ar putea fi o contrapondere atât pentru China, cât și pentru Islam. Statele Unite au relații bune cu Pakistan și acest lucru ar putea ajuta India.

Așadar, India este o țară imensă, care încearcă să își asume rolul de mare putere a lumii. Se află însă între două civilizații, sinică și islamică în plină expansiune și nu este niciun prieten al Occidentului. Reprezentantă a hinduismului, India este un stat diferit de oricare altul. În viitor, lupta pe continentul asiatic se va da clar în India și China și va învinge cea care o să reușească și își construiască și să își mențină o unitate politică internă. După cum afirma Huntington, „rivalitatea de putere între cei doi giganți asiatici și imaginea pe care și-o construiesc, de mari puteri naturale și

de centre de civilizație și cultură, va continua să le determine să sprijine diferite țări și cauze. India se va strădui să se afirme, nu doar ca un centru independent de putere în lumea multipolară, ci și ca o contragreutate la puterea și influența chineză” (Huntington). Rămâne de văzut, dacă o alianță între India și SUA, va face față unei coeziuni confucianisto-islamică.

India are tot ce îi trebuie pentru a se afirma ca o mare putere. Are un teritoriu imens, este un stat de nucleu pentru civilizația hindusă, are o piață de desfacere mare, o economie în creștere, o climă adecvată și un istoric de relații bune atât cu Occidentul cât și cu China sau Rusia. Ceea ce o împiedică însă să își asume rolul de hegemon regional asiatic este dezvoltarea înceată a populației spre modernitate, sistemul de caste, relația cu Pakistan-ul islamic și conflictele din regiunea Kashmir. Rămâne de văzut câte dintre aceste probleme va reuși să le rezolve India în viitor și cât de

important va fi rolul pe care îl va juca în arhitectura geopolitică mondială.

Bibliografie

DeAgostini. (2007). Mahatma Gandhi. *100 de personalități - nr.10*, pp. 7-30.

Duna, D. (2005). India și geopolitica Asiei de Sud și de Sud-Vest. *Revista Geopolitica*, pp. 223-230.

Fairgrieve, J. (1917). *Geografia și puterea mondială*. New York: E.P. Dutton.

Huntington, S. (n.d.). *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. Antet.

Kaplan, R. (2014). *Razbunarea geografiei*. București: Ed. Litera.

Ministerul Afacerilor Externe. (n.d.). Retrieved Iunie 1, 2015, from www.mae.ro:3118

National Portal of India. (n.d.). Retrieved Iunie 1, 2015, from www.india.gov.in:

http://knowindia.gov.in/knowindia/culture_heritage.php?id=2

Controlul Democratic asupra Serviciilor de Informații din România: o abordare instituționalistă

The democratic control over intelligence services in Romania: an institutionalist approach

Marius Ghincea¹

Abstract:

În acest articol realizez o prezentare de ansamblu a cadrului conceptual și istoric al controlului democratic a sistemului de informații din România, după colapsul regimului comunist și a poliției politice a acestuia. Principalele rezultate ale cercetării mele arată că procesul de reformă a sistemului de informații a fost, în mare, un succes, dar că controlul democratic este încă problematic, în special controlul legislativ și judiciar asupra serviciilor de informații.

In this article I am providing a conceptual and historical overview of the Democratic oversight of the intelligence system in Romania, after the collapse of the Communist regime and its political police system. The main results of my research show that the reform process of the intelligence system was mostly successful but the Democratic oversight is still problematic, especially the legislative and judicial oversight over the intelligence agencies.

¹ Student în programul de Studii de Securitate (licență) al Facultății de Științe Politice a Universității din București și consilier parlamentar pe tematici de politică externă. Printre temele de cercetare de interes se află dezvoltarea culturii de intelligence, conceptele de (in)securitizare, construcția socială a securității, construirea identității și construcția socială a politicii externe a statelor. Contact: marius@ghincea.eu.

INTRODUCERE

Controlul democratic civil al serviciilor de informații ale oricărui stat democratic, parte a unei relații civil-intelligence eficace, reprezintă un element fundamental pentru buna funcționare a statului, urmărind asigurarea domniei legii și a unui nivel de transparență a activității unor organizații care sunt caracterizate prin definiție de opacitate. Această opacitate este imperativă pentru asigurarea securității naționale, dar aceasta nu poate duce la lipsa controlului civil politic a activității serviciilor de informații.

Controlul este necesar pentru a se asigura lipsa derapajelor și pentru a evita folosirea competențelor extraordinare și a controlului informațiilor clasificate pentru subminarea guvernării democratice sau pentru încălcarea drepturilor și libertăților cetățenești (Caparini 2007, p. 3).

Colapsul regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est și reparația unor regimuri democratice a dus la necesitatea unei reformări a sistemelor de informații care să fie în conformitate cu cadrul democratic al noilor republici, asigurând respectarea drepturilor și libertăților cetățenești, implementarea unui sistem de control democratic eficace și realizarea unui proces de lustrare care să elimine gradual din sistem personalul care avea un istoric de încălcări ale drepturilor omului în vechile regimuri comuniste (Matei 2007, p. 219, 222-223). Totodată, sistemele de intelligence din regiune au trebuit să se integreze în cultura de intelligence democratică a NATO și a Uniunii Europene, în cadrul procesului de europeanizare și de aderare la cele două organizații Euroatlantice (Watts 2003, p. 273-4; Martin 2007, p. 557-8).

România este unul dintre cele mai mari state din fostul spațiu comunist,

moștenind de la vechiul regim comunist un sistem de informații de dimensiuni semnificative și cu un istoric caracterizat prin supravegherea în masă a populației și încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale, dar care a reușit să realizeze, chiar dacă poate nu în întregime, o reformă instituțională pentru a servi guvernarea democratică și integrarea în cultura de intelligence democratică occidentală.

În lucrarea de față voi analiza evoluția procesului de tranziție și reformă a serviciilor de informații din România din perspectiva controlului democratic, precum și mecanismele formale și informale de control democratic al serviciilor de informații, precum și evoluțiile lor istorice.

În realizarea analizei am folosit o abordare instituționalistă, concentrându-mă pe rolul instituțiilor și al regulilor formale și informale, a proceselor și convențiilor care reglementează relațiile civil-intelligence și controlul democratic asupra

serviciilor de informații. Instituțiile sunt cele care construiesc actorii sociali, le limitează comportamentul și nivelul de acțiune, iar înțelegerea motivelor și intereselor din spatele construirii instituțiilor este fundamentală pentru a ne permite formarea unui cadru de analiză prin care să înțelegem rezultatele și comportamentul acestora (Bruneau și Boraz 2007, p. 3-4).

Lucrarea este împărțită în patru segmente. În primul segment fac o descriere a cadrului teoretic al controlului democratic al serviciilor de informații, prezentând caracteristicile generale ale controlului democratic, modelele de control democratic și principalele argumente în favoarea controlului democratic al serviciilor de informații. În al doilea și al treilea segment analizez mecanismele de control formal și informal din România și descriu sumar reformele realizate de sistemul național de informații din 1989 până în zilele noastre. În ultimul segment enunț principalele concluzii cu privire la controlul democratic supra sistemului național de informații.

CONTROLUL DEMOCRATIC ASUPRA SISTEMULUI DE INFORMAȚII

Sistemul de informații al oricărui stat democratic este unul dintre pilonii fundamentali pentru apărarea intereselor naționale și a securității interne și externe a statului și cetățenilor acestuia, iar ca orice organism al statului, acesta trebuie să funcționeze în baza unui consimțământ și control democratic realizat de societate prin intermediul instituțiilor reprezentative, alese direct sau indirect de către cetățeni, precum și de către sistemul de justiție. Totodată, interesul general al societății este ca sistemul de informații național să acționeze eficace, asigurând secretul operațiunilor și informațiilor colectate, dar fără a afecta în mod considerabil capacitatea de control și supraveghere a acestora de către instituțiile mandatate să facă acest lucru (Caparini *ibid.*, p. 3). Astfel, teoria democratică a încercat mereu să găsească echilibrul necesar între control, efectivitate și eficiența serviciilor de

informații, precum și un echilibru între opacitate și transparența operațiunilor și informațiilor culese de către aceste servicii.

În cazul statelor care au trecut prin perioade de dictatură sau regimuri totalitare, noile regimuri democratice și societățile urmăresc asigurarea unui control și supraveghere eficace a sistemelor de intelligence, urmărind să evite derapajele către comportamente instituționale care să încalce drepturile și libertățile fundamentale sau care să afecteze guvernarea democratică (Matei 2009, p. 667; Matei și Bruneau 2011, p. 603). În state precum România, unde *Securitatea* a reprezentat principalul instrument instituțional de represiune al regimului comunist, stabilirea unei *diviziuni a muncii* de intelligence prin existența a mai multor servicii de informații cu misiuni distincte, transparentizarea activităților și asigurarea unui control și supraveghere democratică reprezintă imperative fundamentale (Matei *idem*, p. 668). Acest

lucru se realizează prin stabilirea unui cadru legal robust, care să asigure un control eficace, dar și prin schimbarea culturii organizaționale a serviciilor de informații, inclusiv prin procese de lustrare, atragere de oameni cu expertiză și stabilirea unor instituții academice destinate profesionalizării atât a decidenților politici care asigură controlul democratic, cât și a personalului de informații, care trebuie să cunoască imperativele democratice ale unui sistem de informații modern, acesta fiind un proces de durată și complicat (Matei și Bruneau *idem*).

Relația civil-intelligence poate fi asimilată relație civil-militar (Burdeau și Boraz 2007), între reprezentanții politici și ofițerii de intelligence existând, așa cum arăta Janowitz (1964) și Huntington (1957), o relație de opoziție constantă. Serviciile de intelligence oferă cu greutate informațiile necesare comisiilor de control democratic și supraveghere, existând o neîncredere în expertiza de intelligence a decidenților politici și

dubii cu privire la interesul acestora în securitatea națională, considerând că transparența ar afecta efectivitatea serviciilor (Matei și Bruneau *idem*, p. 665).

Schedler (1999, citat în Born și Caparini 2007, p. 10) conceptualizează o abordare tripartită pentru a explica răspunderea și controlul într-o democrație, acestea fiind: *verticală*, *orizontală* și „*a treia dimensiune*”. Aplicat controlului democratic al serviciilor de informații, fiecare dintre acestea cuprinde unele mecanisme de control democratic.

Controlul democratic vertical este realizat de către puterea executivă, reprezentată de președinte, prim-ministru sau cabinetul de miniștri. Aceasta oferă direcție și controlează direct ierarhic activitatea serviciilor de informații. Tot control vertical este și controlul intern al serviciilor de informații, inclusiv controlul informal realizat de societatea civilă și presă se încadrează în modelul de control vertical, având în vedere că este o relație

de tipul *bottom-up*. Controlul orizontal este realizat de către legislativ, prin comisiile de control și supraveghere, și de justiție, prin supravegherii respectării drepturilor omului și a utilizării instrumentelor de intruziune în viața privată a cetățenilor. În final, „a treia dimensiune” este conceptualizată de Schedler ca fiind formată din instituțiile și organizațiile internaționale, care prin presiune publică și prin procese de socializare și normativizare reușesc să realizeze un control indirect asupra comportamentului serviciilor.

Într-o democrație, controlul și supravegherea serviciilor de informații se realizează prin mecanisme formale de către toate cele trei puteri ale statului – legislativ, executiv, justiție – precum și de societatea civilă, presa și mediul academic, în mod informal (Matei și Bruneau *idem*, p. 665). Modelul controlului democratic și proeminența uneia dintre puteri asupra celeilalte este rezultatul sistemului politic și a istoriei naționale, existând o relativă diversitate

de modele de control, dar majoritatea statelor democratice au caracteristici de bază similare pentru acestea (Born și Caparini *idem*, p. 38; Bruneau și Boraz *ibid*, p. 14).

CONTROLUL SERVICIILOR DE INFORMAȚII ÎN ROMÂNIA

Reforma serviciilor de informații post-comuniste

Colapsul regimului comunist în violența revoluției din 1989 a cauzat nu numai tranziția către un regim politic democratic liberal, ci și totala reformare a sistemului național de informații, reformă care a avut loc gradual pe parcursul primelor două decenii de după căderea regimului comunist. Așa cum arată și Larry Watts (2004), România a fost singurul stat post-comunist care a decis să dizolve poliția secretă (Securitatea), în decembrie 1989, pentru ca după câteva luni să înființeze noi servicii de informații, preluând infrastructura, logistica și o parte din personalul fostelor departamente ale

Securității (Deletant 2001, p. 213; Matei 2007, p. 632). Toate celelalte state din blocul comunist au decis să continue cu serviciile de informații existente, procesele de lustrare și reformă având loc gradual pe parcursul anilor 1990.

Acest lucru se datorează în principal faptului că, în România, Securitatea a fost principalul instrument de represiune al regimului comunist, pe când în majoritatea celorlalte state serviciile de informații nu au fost percepute social atât de negativ. Spre exemplu, în Polonia armata a reprezentat principalul instrument de control folosit de regimul generalului Wojciech Jaruzelski, serviciul de informații civil din cadrul Ministerului de Interne intrând indirect sub tutela armatei, în special în anii 1980 (Grajewski 2004, p. 451).

Totodată, România a fost prima țară din blocul fost-comunist care a început procesul de verificare și lustrare a personalului securității, acesta începând în decembrie 1989, imediat după

trecerea DSS în subordinea armatei, aceasta fiind încheiată în februarie 1990, când s-a considerat că 4144 din cei 15.312 angajați ai Securității sunt acceptabili pentru a reîntra în sistemul național de securitate (Watts 2004).

Conform Florinei Matei (2014), procesul de reformă democratică a serviciilor de informații din România a cunoscut *două* faze de dezvoltare distincte, legate în special de îndeplinirea criteriilor de aderare la NATO și Uniunea Europeană. Astfel, aceasta împarte perioada de tranziție și reformă a serviciilor de informații în perioada de pre-aderare la NATO/UE și perioada post-NATO. Prima fază a cunoscut trei etape de evoluție a reformei, prima etapă fiind „trezire” și a durat între 1989 și 1991, aceasta fiind caracterizată prin măsuri de reformă care erau de strictă necesitate pentru formarea noilor servicii de informații (în special SRI și SIE), fiind afectată și de o serie de controverse privind lipsa controlului democratic efectiv a noilor servicii.

Totodată, în această etapă apar primele comisii de control și supraveghere a serviciilor de informații, cu atribuții ce țineau de controlul bugetar, adoptarea de legi destinate activității serviciilor, realizarea de investigații și trimiterea de interpelări (p. 623). A doua etapă s-a desfășurat între 1991 și 1997, fiind caracterizată de instituționalizarea serviciilor și începutul profesionalizării personalului, inclusiv prin angajarea de tineri absolvenți din universitățile românești și înființarea Colegiului Național de Apărare și a Academiei Naționale de Informații, care urma să pregătească noile generații de profesioniști în domeniul intelligence-ului (p. 623-4). Totodată, conform lui Watts (2004), personalul din fosta Securitate din cadrul SRI a scăzut între 1990 și 1994 de la 60% la doar 34%, iar ulterior avea să ajungă la aproximativ 15% în 2003, când România se pregătea să intre în NATO. Cu toate acestea, controlul democratic civil, în special cel legislativ, nu a fost efectiv, comisiilor parlamentare de control lipsindu-le

expertiza necesară, generații consecutive de membri ai comisiilor necoordonându-se, iar serviciile furnizând informații cu greutate (p. 625)

A treia etapă a primei faze a fost între 1997 și 2004, anul aderării la NATO. Această perioadă a fost caracterizată prin reforme semnificative, inclusiv demilitarizarea poliției, profesionalizarea serviciilor de informații și adoptarea mai multor legi privind organizarea serviciilor de informații, precum și Legea privind accesul la informații de interes public. În această perioadă au crescut de asemenea contactele cu serviciile de informații occidentale, în special după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, serviciile românești de informații participând alături de viitorii aliați americani la operațiuni specifice războiului împotriva terorismului.

A doua fază a reformei democratice o reprezintă perioada post-aderare la NATO și UE (2003/2007), aceasta fiind caracterizată printr-o creștere a

transparenței serviciilor (încep să aibă website-uri, departamente de presă și comunicare publică) și a eficacității acestora, dar și printr-o reducere semnificativă a supravegherii și controlului democratic civil, în special din partea comisiilor parlamentare. Scăderea controlului democratic este corelată cu încetarea stimulentei și presiunilor externe legate de controlul civil asupra serviciilor, după aderarea la NATO și UE (Matei 2014, p. 627; Watts 2003, p. 274). În anul 2005, în linie cu modelul de organizare al sistemelor de intelligence din occident, România a creat Comunitatea Națională de Informații, care cuprinde toate serviciile de informații, precum și un oficiu care are rolul colectării informațiilor furnizate de către servicii și asigurarea coordonării activității acestora. Conform literaturii existente (Matei 2014, p. 628), CNI pare să crească profesionalismul și eficacitatea, în special prin eliminarea paralelismului și să asigure o mai bună coordonare între servicii care ar tinde să fie concurente.

În cazul Serviciului Român de Informații, acesta continuă politica de transparență și comunicare publică, utilizând intensiv platformele de socializare, pagina de Facebook devenind destul de *virală*, și comunicatele de presă. Astfel, procesul de transparentizare cel puțin a SRI, care este cel mai mare serviciu de informații românesc, este pe deplin conformă cu dezideratele democratice. Totodată, sub conducerea lui Cristian Maior, SRI a adoptat, cu aprobarea CSAT, Viziunea Strategică 2007-2010 și succesiv 2010-2015. Urmare a plecării lui Maior la Ambasada României de la Washington, rămâne de văzut cum va continua procesul de modernizare a serviciului.

În prezent există șase servicii de informații, din care patru servicii de informații autonome (SRI, SIE, SPP, STS) și două servicii de informații subordonate unor ministere (DGIPI și DGIA).

Controlul executivului

Din dorința de a evita partizanatul politic al serviciilor de informații, cadrul legislativ privind coordonarea și controlul democratic al executivului asupra serviciilor de informații a fost proiectat astfel încât Președintele României și Consiliul Suprem de Apărare a Țării să aibă în subordine serviciile de informații, în cadrul unui regim politic semi-prezidențial în care președintele avea principalele atribuții constituționale legate de securitatea națională și politica externă (Watts 2007, p. 55). Consiliul Suprem de Apărare a Țării coordonează activitățile sistemului de informații și le evaluează regulat, în baza dispozițiilor Constituției României, a Legii privind securitatea națională și a legilor de organizare și funcționare a serviciilor de informații (Matei 2007, p. 635). Totodată, CSAT a încheiat în anul 2001 un protocol inter-ministerial de cooperare în situație de criza, oferind prim-ministrului autoritate deplină de control asupra serviciilor în asemenea situații (Matei *idem*).

De asemenea controlul democratic al executivului asupra serviciilor de informații se mai realizează și prin intermediul Ministerului Finanțelor Publice, care controlează finanțarea bugetară alocată fiecărui serviciu de informații, precum și de către Curtea de Conturi, care verifică execuția bugetară anuală a acestora.

Controlul legislativului

Controlul și supravegherea serviciilor de informații de către legislativ se realizează prin intermediul comisiilor parlamentare comune pentru controlul și supravegherea SRI, respectiv SIE, precum și prin intermediul Comisiei pentru Apărare și Ordine Publică, care poate chestiona ministerele care au în subordine servicii de informații (DGIA și DGIPI). Instrumentele principale care pot fi folosite de legislativ pentru a-și exercita controlul și supravegherea includ elaborarea cadrului normativ în baza căruia funcționează serviciile, stabilirea structurii și mandatului,

precum și aprobarea bugetului anual de cheltuieli.

Totodată, comisiile parlamentare de control și supraveghere au atribuții în domeniul avizării proiectelor de lege privind siguranța națională și cele care se referă la activitatea serviciilor de informații, aprobarea și supravegherea cheltuielilor bugetare anuale, avizarea candidatului desemnat pentru funcția de director al unui serviciu, pot face investigații, trimite interpelări, etc. (Matei 2007, p. 637)

Cu toate că instrumentele și atribuțiile de control și supraveghere sunt extrem de largi și importante, comisiile de control și supraveghere a serviciilor de informații au deficiențe în a desfășura în mod eficace activitatea de control. Lipsa expertizei în domeniul intelligence-ului a multor membrii a comisiilor de supraveghere a reprezentat multă vreme unul din motivele pentru calitatea proastă a controlului parlamentar. Această deficiență a fost corectată prin formarea unor programe

de studiu la Colegiul Național de Apărare sau la ANI, precum și prin nominalizarea de partide a unor reprezentanți cu pregătire adecvată. În prezent, majoritatea membrilor sunt absolvenți ai CNA sau ANI. Cu toate acestea, există dubii cu privire la calitatea studiilor realizate în cadrul Colegiului Național de Apărare, prestigiul academic al instituției de învățământ fiind profund afectată de calitatea deficitară a absolvenților și de acuzațiile de plagiat.

Una din principalele probleme privind controlul democratic parlamentar al serviciilor de informații este de natură culturală. Parlamentarii nu au interesul sau înțelegerea normativă că au autoritatea legală de a impune un control mai eficace asupra serviciilor de informații. Așa cum arată și Matei (2014), după aderarea la NATO și UE interesul pentru un control democratic asupra serviciilor de informații s-a diluat, fiind considerat mai importantă creșterea eficacității serviciilor, chiar

dacă în dauna controlului democratic (p. 633).

Controlul judiciar

Controlul judiciar asupra sistemului național de informații urmărește protejarea libertăților și drepturilor fundamentale ale cetățenilor, precum și limitarea intruziunii excesive în viața privată a cetățenilor. Acest lucru se realizează prin eliberarea mandatelor de ascultare, percheziție și urmărire a comunicațiilor electronice. Atât în faza pre-aderare cât și în cea post-aderare, controlul judiciar asupra sistemului de informații a fost scăzut (Matei 2007, p. 633). Acest lucru se datorează lipsei expertizei în intelligence a judecătorilor, corupției din sistemul judiciar și cadrului normativ imperfect. Cu toate acestea, în ultimii ani, în special după adoptarea noilor coduri Penal și de Procedură Penală, controlul asupra activităților care implică intruziunea în viața privată a cetățenilor tinde să devină mai eficace, chiar dacă încă

există un număr supradimensionat de mandate de ascultare.

Controlul informal

Societatea civilă, mass-media și mediul academic joacă un rol important în supravegherea și controlarea democratică a serviciilor de informații. În lipsa unui control democratic parlamentar eficace, controlul informal devine indispensabil pentru a asigura evitarea derapajelor de la normele existente (Matei 2014, 634; Matei și Bruneanu 2011, p. 679). Pe parcursul anilor 1990 și începutul anilor 2000, presa a jucat un rol important în creșterea controlului parlamentar asupra serviciilor de informații, iar imaginarul colectiv care asimilează serviciile de informații actuale cu fosta Securitate vor continua să reprezinte un instrument de presiune pentru controlul democratic al serviciilor de informații.

CONCLUZII

În lucrarea de față am urmărit să fac un studiu descriptiv-analitic a controlului

democratic asupra serviciilor de informații din România, precum și modul în care serviciile de informații românești au realizat tranziția dinspre un model totalitar către cadrul cultural și instituțional de intelligence occidental. Controlul democratic asupra serviciilor de informații este deficitar, în special când vine vorba de controlul legislativ și judiciar. Lipsa expertizei, a interesului și a unui model cultural centrat pe răspundere și control democratic fac ca supravegherea serviciilor de informații românești să fie relativ precară. Controlul democratic exercitat de executiv, pe un model ierarhic-vertical, este singurul care pare a fi funcțional, ceea ce limitează capacitatea de tragere la răspundere și creează o relativă opacitate a serviciilor în relația cu societatea, chiar și în condițiile creșterii interacțiunilor dintre servicii și societate prin intermediul propriilor căi de comunicații (website, Facebook, etc). Putem doar spera că controlul informal realizat de societatea civilă și presă va fi suficient pentru a

evita posibile derapaje și, de ce nu, pentru a potența controlul democratic parlamentar, care ar trebui să fie principalul pilon de control democratic al serviciilor de informații.

BIBLIOGRAFIE

Bruneau, Thomas, și Steven Boraz. 2007. *Reforming Intelligence: Obstacles to Democratic Control and Effectiveness*. Austin: University of Texas Press.

Caparini, Marina. 2007. „Controlling and Overseeing Intelligence Services in Democratic States.” În *Democratic Control of Intelligence Services*, de Hans Born și Marina Caparini, 3-24. Hampshire: Ashgate.

Deletant, Dennis. 2001. "The Successors of the Securitate: Old Habits Die Hard." In *Security Intelligence Services in New Democracies*, edited by Kieran Williams and Dennis Deletant, 211-262. New York: Palgrave.

Martin, Alex. 2007. "The lessons of Eastern Europe for modern intelligence reform." *Conflict, Security & Development* 7, no. 4 : 551-577.

Matei, Cristiana. 2007. „Romania's Transition to Democracy and the Role of the Press in Intelligence Reform.” În *Reforming Intelligence: Obstacles to Democratic Control and Effectiveness*, de Thomas, Boraz, Steven Bruneau, 219-240. Austin: University of Texas Press.

Matei, Florina Cristiana (Cris). 2014. „Balancing Democratic Civilian Control with Effectiveness of Intelligence in Romania: Lessons Learned and Best/Worst Practices Before and After NATO and EU Integration.” *Intelligence and National Security*: 619-637.

Matei, Florina Cristiana (Cris). 2007. „Romania's Intelligence Community: From an Instrument of Dictatorship to Serving Democracy.” *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 20, nr. 4: 629-660.

Matei, Florina Cristiana (Cris). 2009. „The Legal Framework for Intelligence in Post-Communist Romania.” *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 667-698.

Matei, Florina Cristiana, și Thomas Bruneau. 2011. „Intelligence reform in new democracies: factors supporting or arresting progress.” în *Democratization*, 602-630.

Matei, Florina Cristiana, și Thomas Bruneau. 2011. „Policymakers and Intelligence Reform in the New Democracies.” *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 656-691.

Schedler, Andreas. 1999. *The Self-Restraining State*. Londra: Lynne Rienner Publishers.

Watts, Larry. 2007. „Control and Oversight of Security Intelligence in Romania.” În *Democratic Control of Intelligence Services*, de Hand Born și Marina Caparini, 47-64. Hampshire: Ashgate.

Watts, Larry. 2004. „Intelligence Reform in Europe's Emerging Democracies.” *Studies in Intelligence* 48, nr. 1.

Zulean, Marian. 2004. „Changing Patterns of Civil-Military Relations in Southeastern Europe.” *Mediterranean Quarterly*, 58-82.

Intervenția Rusiei în Siria

Russia`s intervention in Syria

Irimie Petre Vlad¹

Abstract

Pentru a analiza intervenția Rusiei în Siria și pentru a putea identifica anumite relații cauzale, cât și interesele pentru care Rusia a ales să se implice în conflictul din Siria, este necesar să cunoaștem cadrul general al situației din statul sirian, cât și interesele și relațiile dintre aceste două state. Astfel, lucrarea va urmări în primă fază prezentarea situației actuale din Siria, iar mai apoi va reliefa obiectivele, interesele și strategia Rusiei în regiune, în încercarea de a înțelege intervenția militară directă, inițiată în data de 30 septembrie 2015. Lucrarea va urmări apoi trasarea anumitor concluzii cu privire la situația actuală și va oferi totodată o scurtă prognoză a modului în care poate evolua conflictul sirian în 2016, cât și a modului în care vor continua relațiile dintre Rusia și Siria în acest an.

Cuvinte cheie: intervenție, proteste, conflict, violențe, regim, terorism.

In order to analyse the Russian intervention in Syria and to identify some causal relations, and also the interests for which Russia chose to get involved in Syria conflict, it's necessary to know the situation in the Syrian state, and also the interests and the relations between this two states. Thus, the first part of this paper will follow the presentation of current situation in Syria, and then it will highlight the objectives, interests and the Russian strategy in this region, in order to understand the direct military intervention, started on September 30, 2015. The paper will then follow drawing certain conclusions about the current situation and it will also provide a brief

¹ Student în cadrul programului de Studii de Securitate (licență) al Facultății de Științe Politice a Universității din București și vicepreședinte al Grupului de Studii de Securitate.

forecast for how the Syrian conflict can evolve in 2016 and how the relations between Russia and Syria will continue this year.

Prezentarea situației din Siria

În prezentarea situației actuale din Siria, am să încep cu menționarea protestelor pro-democratice și anti-guvernamentale care au debutat în acest stat în luna martie a anului 2011, în sudul Siriei.¹ Este important de menționat faptul că de la această dată, peste 250.000 de sirieni și-au pierdut viața iar alte 11 milioane au fost forțați să își părăsească locuințele, ca o consecință a luptelor dintre forțele loiale președintelui sirian Bashar al-Assad și grupările care se opun acestuia. “Primăvara arabă” a dus la schimbări ale guvernelor în Tunisia, Egipt, Libia și Yemen și a deschis drumul către războaie civile sângeroase, așa cum a fost în special cazul Siriei. Violențele au escaladat în 2011 într-un război civil care a pus față în față

grupările rebele și forțele de luptă guvernamentale. Până în iunie 2013, acest conflict avea să sfârșească viețile a 90.000 de oameni, cifrele dublându-se până în august 2014 și continuând să crească până la 250.000 în august 2015.

Demografia eterogenă a Siriei include minoritățile shiite, creștine și kurde și o majoritate de 60% a arabilor sunniți (Holiday 2011, p. 9). Războiul a căpătat dimensiuni religioase și a ridicat majoritatea sunnită a țării împotriva unui președinte shiit-alawit. Totodată, conflictul a cunoscut o creștere exponențială a grupărilor jihadiste, printre care și ISIS, fapt ce a accentuat gravitatea și dimensiunile catastrofale ale acestui război. Nu în ultimul rând, conflictul a atras în joc state vecine, puteri regionale și marile puteri globale, creându-se un puzzle complex și greu de soluționat. Pe fondul acestor aspecte,

¹ Evenimentele din primăvara anului 2011 din Siria se înscriu în seria mișcărilor de protest ce au avut loc în aceeași perioadă, cu precădere în state arabe din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, și care au fost cunoscute sub numele de “Primăvara arabă”.

conflictul a devenit mai mult decât o luptă între cei pro sau împotriva președintelui Assad.

Din 2011 au avut loc încălcări foarte grave ale drepturilor omului de ambele părți aflate în conflict. Mai mult decât atât, trupele guvernamentale și forțele rebele au fost acuzate de Comisia de Investigare a ONU² de faptul că au folosit metode de război precum blocarea accesului la hrană, la apă și la servicii medicale. ISIS a fost de asemenea acuzat de către ONU pentru campanii de teroare în nordul și sudul Siriei, cauzând nenumărate masacre împotriva celor care au refuzat să li se supună.

Un alt episod important s-a petrecut în luna august a anului 2013. Atunci sute de oameni au fost uciși în urma unui atac cu sarin asupra unor zone din jurul

Damascului. Puterile occidentale au susținut că singurul responsabil pentru acest atac ar putea fi guvernul sirian, însă regimul de la Damasc și aliații săi ruși au acuzat rebelii pentru acest episod.³ Mai bine de patru milioane de oameni au părăsit Siria de la începutul conflictului, majoritatea dintre ei fiind femei și copii iar țările vecine precum Liban, Iordan sau Turcia au suportat o mare parte din sarcina acestei crize, prin încercarea lor de a face față valului de refugiați. Exodul s-a accentuat din 2013, când condițiile din Siria au început să se deterioreze și mai mult.

În luna septembrie a anului 2014, coaliția condusă de SUA a început să efectueze atacuri aeriene în interiorul Siriei în încercarea de ISIS și de a ajuta armata kurdă în asediarea orașului nordic Kobani aflat la granița cu Turcia.⁴

²Comisia este menită să investigheze toate presupusele încălcări ale drepturilor omului din Siria, încă din anul 2011. Informații despre rolul acesteia pot fi accesate la adresa de internet <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/IndependentInternationalCommission.aspx>, accesată la data de 17.01.2016.

³Detalii despre atacurile cu gaz sarin din 21 august 2013, pot fi accesate la adresa de internet <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/09/2013916142939119643.html>, accesată la data de 18.01.2016.

⁴Sapte ținte au fost lovite în Siria, inclusiv orașul Kobani, controlat de forțele kurde care se confruntau cu o ofensivă a Statului Islamic. Mai multe informații despre acest atac se pot găsi la adresa de internet <http://www.dw.com/en-us->

Ceea ce a început ca o altă "primăvară arabă" împotriva liderului shiit-alawit Assad, a devenit un război proxy brutal, care a atras în interiorul său atât puteri regionale, cât și puteri globale.

Președintele Assad s-a bucurat de sprijinul tot mai important oferit de Iran și Rusia, state care se estimează că alocă sume impresionante pentru a-și apăra interesele în zonă, cât și a unor importanți actori regionali precum Irak sau Hezbollah care doresc să profite de acest conflict pentru a-și consolida influența în zonă. În schimb, Turcia, un aliat istoric al lui Assad, și-a schimbat poziția printr-o serie de măsuri care au dus la izolarea Siriei, iar statele din Liga Arabă au condamnat și ele răspunsurile violente ale regimului la adresa protestelor și au trecut la sancțiuni.

Obiectivele și strategia Rusiei în Siria

Moscova a oferit ajutor diplomatic și militar semnificativ pentru regimul sirian încă din timpul Războiului Rece. Tatăl lui Bashar al-Assad, Hafez al-Assad, a apelat, la fel ca actualul președinte, la ajutor militar din partea Rusiei după ce a preluat puterea în 1966. În schimbul acestui ajutor, Moscova s-a bucurat de accesul la baza navală din

Tartus, în timp ce Siria a susținut îndelung eforturile rușilor de a limita influența SUA și a aliaților săi, în mare parte sunniți în Golful Persic. Moscova a reușit să își mențină accesul la orașul-port Tartus după căderea Uniunii Sovietice, în special datorită unei înțelegeri care a anulat datoriile siriene către Moscova. Baza de la Tartus nu deține capacități de comandă și control care să permită Rusiei să desfășoare operațiuni, însă poate să găzduiască toate navele ruse cu excepția portavionului "Admiral Kuznetsov". Astfel, baza din portul Tartus ajută la stabilirea prezenței ruse în Mediterană și reprezintă un aspect extrem de important în ceea ce privește interesul continuu al Rusiei pentru Siria și, în special, pentru Bashar al-Assad. Conform Generalului Philip Breedlove, comandantul forțelor aliate din Europa, această bază poate reprezenta și o parte a eforturilor Moscovei în stabilirea unei zone cu acces interzis spre Siria, destinată să prevină eventualele acțiuni ofensive ale NATO împotriva Rusiei și ale aliaților săi din regiune. De asemenea, o provincie extrem de importantă pentru Rusia este Latakia, primul port ca mărime, înaintea celui de la Tartus. Flota militară rusă a părăsit această bază după 1992 din cauza implicării tot mai scăzute a Rusiei în

[airstrikes-near-kurdish-controlled-town-in-syria/a-17959874](#), accesată la data de 18.01.2016.

regiune în perioada respectivă. Rusia însă a luptat în vara anului trecut pentru apărarea acestei provincii iar actualmente baza de la Latakia, aflată într-o zonă populată de shiiti alawiți, este controlată de armata rusă. Spre deosebire de baza navală de la Tartous, Latakia se află sub prezența Forțelor Aeriene Ruse în baza Khemeimim din Latakia, protejată de 600 de infantieriști navali.

Deși Putin nu deține nicio simpatie specială pentru Assad, acesta îl vede pe președintele sirian drept un lider care se opune islamistilor și dorește ca Siria să fie conștientă de faptul că Rusia încă mai reprezintă un prieten pentru regimul de la Damasc. Debutul intervenției în Siria a transmis un mesaj clar: Rusia nu va lăsa regimul lui Bashar al-Assad să se prăbușească. Kremlinul urmărește astfel să elimine amenințarea directă asupra armatei siriene și să nu lase nicio urmă de opoziție împotriva lui Assad, în timp ce forțele ruse vor primi legitimitatea unei coaliții anti ISIS. Rusia nu acceptă acuzațiile occidentale la adresa lui Assad, iar unul dintre scopurile Kremlinului este perspectiva unei tranziții care să aducă la putere doar anumite segmente ale opoziției siriene, care să guverneze printr-o coaliție, alături de actualul președinte. Susținerea Rusiei pentru Assad poate fi

pusă deopotrivă și pe seama intereselor politice și economice, Moscova nedorind ca SUA să dețină controlul deplin al Orientului Apropiat în care Siria rămâne ultimul aliat al Moscovei.

Intervenția Rusiei deschide un nou capitol al escaladării conflictului din Siria și poate fi interpretată și prin dorința acesteia de a-și expune puterea militară într-un moment care urmează loviturilor aeriene americane împotriva armatei siriene. Aceste lovituri l-au făcut pe liderul de la Damasc să recunoască daunele armatei siriene și astfel au urgentat intervenția Rusiei. Maniera surprinzătoare prin care aceasta a intervenit în conflict, a pus stop, cel puțin momentan, oricăror negocieri. Privind demonstrația de forță a Moscovei, putem specifica aici că Vladimir Putin a utilizat 26 de rachete de croazieră cu rază lungă de acțiune declanșate de pe patru nave de război din Marea Caspică, dintr-o zonă aflată la aproximativ 1,500 km de țintele din Siria ale Statului Islamic.⁵ Acest episod a reprezentat o demonstrație a gradului de precizie a unui atac cu rază lungă, ce

⁵Ministrul rus al apărării a declarat faptul că atacurile din Marea Caspică au ținut 11 obiective și nu au cauzat nicio victimă în rândul civililor. Pentru mai multe informații despre acest episod, a se vedea <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34465425>, accesată la data de 18.01.2016.

a avut ca scop evidențierea unei anumite parități a puterii militare ruse cu cea a Statelor Unite. Întrucât nu a existat nicio necesitate militară reală pentru lansarea acestor rachete, loviturile au reprezentat doar o proiectare a forței armate ruse, scopul acestora putând fi ușor atins și prin intermediul aviației de care Rusia dispune.

Trebuie menționat și faptul că, pe lângă divergențele accentuate, cele două tabere au și obiective strategice comune. Ambele părți doresc distrugerea grupării teroriste ISIS; niciuna dintre părți nu dorește un colaps al regimului și o victorie a rebelilor, ceea ce ar putea însemna ca militanții islamiști să preia conducerea Damascului. Însă chiar și așa, perspectiva unui acord diplomatic, care să pună capăt conflictului și tragediilor din zonă este foarte puțin probabilă. Dimpotrivă, evenimentele recente ne arată faptul că există situații în care cele două părți nu mai țin cont de scopul comun, acela de a distruge ISIS, și preferă să se atace reciproc. În ceea ce privește intervenția Rusiei, putem spune că loviturile trimise împotriva țințelor ISIS sunt doar de fațadă, cu scopul de a câștiga credibilitate pentru întreaga campanie aeriană. Armata rusă se concentrează pe forțele din imediata proximitate a

armatei siriene, forțe ce nu aparțin Statului Islamic. Un alt aspect controversat al atacurilor aeriene rusești îl reprezintă muniția folosită de acestea. Spre deosebire de campaniile occidentale recente, în care s-au folosit proiectile ghidate cu precizie în încercarea de a nu se produce victime nedorite în rândul civililor, Rusia folosește în mod predominant proiectile fără o precizie ridicată.

Pe fondul intervenției militare tot mai accentuate a Moscovei în acest conflict, Teheranul va trebui să se adapteze semnificativ la interesele Rusiei în regiune. Iranul dorește să mențină Siria ca un canal pentru armarea grupărilor iraniene din teritoriile din Liban și Palestina, în timp ce Moscova urmărește extinderea influenței în Orientul Mijlociu și consolidarea poziției sale într-o viitoare reglementare post-conflict. Așa cum Putin a menționat în cadrul întâlnirii sale cu Netanyahu de pe 21 septembrie 2015, Rusia nu este interesată nici de conflictul dintre Iran și Israel, ceea ce înseamnă că Moscova nu dorește să vadă influența Hezbollah crescând pe umerii guvernului din Damasc.⁶

⁶ Întalnirea dintre Vladimir Putin și Benjamin Netanyahu este prezentată mai detaliat la adresa de internet <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/21>

Implicarea Rusiei în războiul civil sirian de partea lui Assad nu a schimbat încă decisiv direcția războiului în favoarea acestuia. Totuși, în ultimele patru luni de când Rusia a lansat campania aeriană pentru susținerea trupelor pro-guvernamentale, cursul conflictelor a cunoscut o schimbare ușoară dar în favoarea regimului, permițând acestuia să intre în ofensivă și să sporească presiunea asupra rebelilor. Aleppo, al doilea oraș ca mărime din Siria și principalul centru urban din nordul țării, este probabil cel mai important front strategic al războiului. Orașul este actualmente sub un conflict care cunoaște patru actori – forțele regimului Assad, grupările rebele, ISIS și forțele democratice siriene – o alianță de kurzi, arabi, asirieni și turkmeni, susținuți de SUA. Intervenția Rusiei la sfârșitul lunii septembrie a anului trecut a fost urmată de o ofensivă a regimului pentru recapturarea acestui oraș din mâinile trupelor de opoziție care controlau aproximativ jumătate din flancul estic al orașului, însă această ofensivă nu a oferit niciun câștig semnificativ pentru regim. Câteva luni mai târziu, regimul este mai aproape să controleze această zonă, datorită unei campanii de bombardamente intense a Rusiei de-a

[/netanyahu-meets-with-putin-over-concerns-of-russian-support-for-assad](http://www.nytimes.com/2015/12/18/world/middleeast/russia-assad-syria.html), accesată la data de 18.01.2016.

lungul graniței dintre Siria și Turcia. Loviturile aeriene au mutat epicentrul conflictului către un coridor aflat la nordul orașului Aleppo, prin care Turcia furniza ajutoare grupărilor rebele pe care le susține. Acest context, combinat cu tempoul constant al loviturilor aeriene ale Rusiei în Aleppo, au permis forțelor lui Assad să atace orașul din partea de sud-est și să pună presiune pe grupările rebele staționate acolo.

Eforturile regimului de a restăpâni orașul Aleppo au fluctuat în ultimii patru ani, scăzând atunci când regimul s-a concentrat mai mult pe recâștigarea teritoriilor din sud. Rusia pare să atace însă și în zonele sudice, loviturile aeriene din jurul capitalei Damasc omorând unul dintre cei mai importanți lideri ai rebelilor de pe frontul din sud, Zahran Alloush.⁷ Rolul tot mai accentuat al Rusiei în sud poate înclina balanța împotriva rebelilor care luptă aici, acesta putând reprezenta un element al unei strategii mai ample asumate de Moscova, unii experți afirmând că aceste victorii militare reprezintă niște pârgii diplomatice

⁷Detalii despre liderul opoziției siriene care își declarase dorința de a participa la negocieri politice privind încheierea conflictului pot fi accesate la adresa <http://www.businessinsider.com/zahran-alloush-death-assad-2015-12>, accesată la data de 18.01.2016.

înainte de eventualele negocieri asupra viitorului Siriei, negocieri care sunt însă puțin probabile dat fiind faptul că grupările de opoziție refuză deocamdată acest lucru. Spre exemplu, rebelii nu doresc să se așeze la masa tratativelor până când regimul nu va înceta bombardarea civililor și până când acesta nu va elibera deținuții rebeli și nu va ridica blocaadele de pe zonele deținute de aceștia.

Concluzii și scenarii posibile în 2016

Ceea ce este clar este faptul că pentru Moscova nu mai există drum de întoarcere din Siria și că aceasta se va afla într-o poziție destul de dificilă în Siria anului 2016. Deși nu este clar cât timp Rusia va fi capabilă să susțină campania sa militară la nivelul actual, aceasta va trebui să acționeze conform noilor sale ambiții geopolitice și să-și mențină prezența militară în Siria, o retragere însemnând pierderea principalului avantaj împotriva occidentului. Până în a doua jumătate a anului trecut, Rusia a fost foarte precaută în ceea ce privește intervenția în Siria în primul rând datorită experienței sovietice din Afganistan, însă acum putem spune că războiul sirian a devenit treptat și războiul Rusiei. În timp ce precedentele intervenții ale Rusiei în încercarea de a

pune capăt conflictului sirian nu au fost susținute la sol, de data asta Rusia poate întrebuința oricând trupe de luptă terestre în încercarea de a consolida mai ales apărarea în zona Latakia, populată de susținătorii regimului de la Damasc, cât și a zonei din jurul Damascului. Mai mult decât atât, Moscova se bazează tot mai mult pe *hard power* în Siria iar astfel riscă să cadă într-o capcană a supra-dependenței în 2016. Dacă este necesar, Kremlinul e gata să folosească o gamă largă de instrumente pentru a-și atinge scopurile în acest conflict, însă este discutabil cât de mult va prefera Moscova să-și extindă activitatea militară în Siria – acesta putând fi un aspect cheie al strategiei ruse în Siria anului 2016.

Criza siriană este departe de a se sfârși iar Rusia va trebui să folosească toate mijloacele diplomatice pentru a garanta conducerea lui Assad în perioada de tranziție, scop ce pare acum că poate fi atins dat fiind faptul că puterile occidentale au devenit mult mai flexibile privind problema conducerii lui Assad. Susținerea Kremlinului pentru acesta nu va avea de suferit datorită temerilor de a-și pierde influența în Siria cât și pentru că abandonarea lui Assad ar putea fi interpretată ca o slăbiciune și o pierdere strategică. Este greu de crezut faptul că violența în Siria se va diminua

chiar și în cazul unei rezoluții a Consiliului de Securitate, atât timp cât ISIS și Jabhat Al-Nusra nu au nicio intenție în se opri din luptă. Chiar și în eventualitatea unei încetări a focului în urma unei rezoluții între Assad și trupele ce i se opun, este puțin probabil ca Rusia să stopeze consolidarea sa militară în Siria. Totodată, o astfel de rezoluție ar însemna că cele două părți vor trebui să se concentreze pe lupta împotriva terorismului iar Rusia va trebui să-și asume un rol de lider în cadrul unei asemenea coaliții.

Există și teorii conform cărora participarea în cadrul unei coaliții împotriva ISIS ar putea reprezenta pentru Kremlin o monedă de schimb privind anumite concesii în problema ucraineană, precum slăbirea sancțiunilor economice. Însă scenariul cel mai realist nu oferă prea multe șanse unei astfel de coaliții internaționale datorită intereselor diferite ale actorilor statali, internaționali sau regionali, care ar lua parte la aceasta.

BIBLIOGRAFIE

Articole de presă

1. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/09/2013916142939119643.html>, Al Jazeera, 17 septembrie 2013.
2. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34418849>, Jim Muir, 1 octombrie 2015. Acest articol prezintă intervenția Rusiei ca un nou capitol al conflictului din Siria cât și rolul pe care această intervenție îl joacă pentru regimul de la Damasc.
3. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34465425>, BBC, 7 octombrie 2015.
4. <http://www.businessinsider.com/russia-syria-intervention-war-2016-1>, Natasha Bertrand, 11 ianuarie 2016. Această analiză a intervenției ruse în Siria oferă o abordare mai pragmatică a acesteia, estimând faptul că implicarea Rusiei nu a schimbat radical direcția războiului până în momentul de față.
5. <http://www.businessinsider.com/zahran-alloush-death-assad-2015-12>, Natasha Bertrand, 28 decembrie 2015.
6. <http://www.dw.com/en/us-airstrikes-near-kurdish-controlled-town-in-syria/a-17959874>, DW, 28 septembrie 2014.
7. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/IndependentInternationalCommission.aspx>, OHCHR website.
8. <http://www.russia-direct.org/opinion/how-did-arab-spring-change-russias-influence-middle-east>, Ruslan Kostyuk, 14 ianuarie 2016. Articolul oferă o analiză asupra ultimilor ani din Siria și o serie de provocări și oportunități la adresa diplomației ruse în regiune.
9. <http://www.russia-direct.org/opinion/what-expect-russia%E2%80%99s-syria-policy-2016>, Yury Barmin, 4 ianuarie 2016. Această prognoză a politicii ruse în 2016 prezintă

atât riscurile cât și amenințările cu care Rusia ar putea să dea piept în Siria, în cursul acestui an.

10. <http://www.russia-direct.org/qa/lessons-russias-moves-middle-east-2015>, Pavel Koshkin, 3 decembrie 2015. Articolul oferă un interviu cu Robert Freedman, profesor în cadrul departamentului de Științe Politice al Universității John Hopkins, asupra intervenției Rusiei în Siria.
11. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11846382/Russia-is-building-military-base-in-Syria.html>, Rob Crilly, 5 septembrie 2015.
12. <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/21/netanyahu-meets-with-putin-over-concerns-of-russian-support-for-assad>, Peter Beaumontin, 21 septembrie 2015.
13. https://www.washingtonpost.com/world/in-syria-airstrikes-carried-out-against-islamic-state-in-battle-for-kobane/2014/09/27/0250a362-4649-11e4-b47c-f5889e061e5f_story.html, Rebecca Collard, 7 septembrie 2014.

Documente

1. Human Rights Council, *Human rights situations that require the Council's attention – Oral update of the Independent International commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*, 23 iunie 2015.
2. Holiday, Joseph. 2011. *Middle East Security Report 2. The Struggle for Syria in 2011*, Washington: Institute for the Study of War.

Războiul hibrid, o amenințare la adresa securității internaționale?

The hybrid war, a threat to international security?

Bozgonete Andrea¹

Abstract

Sistemul internațional se află într-o continuă schimbare și luptă pentru putere. Tehnologia, știința și superioritatea militară au condus la o fizionomie a conflictului diferită, ce evoluează, deși natura războiului rămâne aceeași. Actorii statali și non-statali au posibilitatea de a utiliza o mare varietate de forțe și mijloace letale și non-letale cu scopul de a demonstra în fața combatanților puterea pe care o dețin. Acțiunile asimetrice, hibride și non-convenționale vor fi adeseori întâlnite în secolul XXI.

Cuvinte cheie: război, actori statali, sistem internațional, acțiuni hibride, secolul XXI

The international system is in a constant change and struggle for power. The technology, the science and military superiority have led to a different aspect of the conflict, which is evolving, although the nature of war remains the same. State actors and non-state actors have the opportunity to use a wide variety of forces and means of lethal and non-lethal order to demonstrate to combatants the power they have. Asymmetric actions, hybrids actions and non-conventional, will be often encountered in this century.

¹ Masterandă, anul II în cadrul Facultății de Securitate și Apărare (Universitatea Națională de Apărare „CAROL I”); masterandă, anul II, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, secția Studii de Securitate

Sistemul relațiilor internaționale actual este bazat pe state suverane și pe relațiile dintre acestea. Teoriile realiste, neorealiste, neoliberaliste, teoria neomarxistă, teoria constructivistă și cea postmodernistă prezintă fiecare în felul său acest sistem, în diferitele sale componente, ipostaze, dimensiuni, evoluții și previziuni. Întâlnim o gamă extrem de largă de considerații și interpretări, începând cu cele care prezintă acest sistem ca fiind anarhic, haotic și conflictual, întrucât fiecare stat își urmărește interesele sale și dorește să le impună cu orice preț prin raporturi de putere. Mai apoi, urmează cele care promovează ideea sfârșitului statelor naționale, atotputerniciei instituțiilor internaționale și necesității unei noi ordini mondiale, unei altfel de ordini, bazate pe mecanisme suprastatale și instituții internaționale, aceștia fiind neoliberaliști (Bușe, 2012, pg. 14-21).

Sistemul internațional bazat pe state nu este ușor de analizat și evaluat, însă comportamentul sistemului ca atare, și

mai ales al elementelor care îl compun (state, organizații și organisme internaționale, rețele, structuri etc.) este totuși unul greu previzibil, cu evoluții ciudate, uneori chiar haotice.

Încă de la începutul omenirii, securitatea a reprezentat o preocupare esențială, după cum reiese și din piramida lui Maslow, în care nevoia de securitate se plasează pe un nivel de mare importanță, imediat după nevoile de bază ale omului. De-a lungul timpului, termenul de “securitate” releva faptul că nu există o definiție larg acceptată, ci reprezintă un termen contestat și ambiguu. Această ambiguitate provine din faptul că acesta acoperă o multitudine de arii (Bidu & Troncota, 2005). Termenul de “securitate” își are apartenența în cuvintele provenite din latină “securitas/securitatis”. Acestea exprimă lipsa de primejdii împreună cu o stare de calm și pace. Acest cuvânt mai are și înțelesul de “a avea sentimentul de liniște și încredere datorate absenței oricărei primejdii” (Universitatea

Națională de Apărare, 2005). La nivelul lumii globale, amenințările la adresa securității sunt din ce în ce mai greu de depășit și mai difuze. Securitatea internațională este acea stare a sistemului de relații internaționale „în care toate statele lumii se află la adăpost de orice fel de agresiune, act de forță sau de amenințare cu forța în raporturile dintre ele, de orice atentat la adresa independenței și suveranității lor naționale sau integrității teritoriale (Dicționarul Diplomatic, 1979, p. 789).”

În prezent conflictul modern este caracterizat de operațiuni continue, neregulate, violente sau neviolente, desfășurate pe o perioadă extinsă de timp, menite să asigure în primul rând controlul asupra populațiilor locale. În războaiele hibride, forțele convenționale și cele neregulate, combatanții și civilii, distrugerile materiale și războiul informațional ajung să se întrepătrundă. Actualul mediu internațional de securitate care este unul dinamic și complex, plin de riscuri cele mai

periculoase fiind cele asimetrice. Organizația Națiunilor Unite, Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană sau Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, joacă un rol major. Acest fapt se datorează instrumentelor pe care și le-au creat și continuă să și le creeze în vederea prevenirii și gestionării conflictelor, precum și a eforturilor de reorganizare a industriei de armament, de raționalizare a mijloacelor de securitate și combatere a riscurilor de ordin non-militar.

Actorii statali și non-statali au posibilitatea de a utiliza o mare varietate de forțe și mijloace letale și non-letale cu scopul de a demonstra în fața combatanților puterea pe care o dețin. Acțiunile asimetrice, hibride și non-convenționale vor fi adeseori întâlnite în secolul XXI.

Este greu de înțeles conceptul de război hibrid. În esența sa, nu are o definiție general valabilă, iar până de curând nu figura în doctrinele militare sau de securitate. Sunt declarate ca fiind

războaie hibride conflictele în care componenta militară nu este asumată explicit, mai exact, războaiele nedecarate de către state, neconvenționale ce se desfășoară pe multiple planuri: politic, militar, diplomatic, energetic, economic, mediatic, cibernetic, etc. Acest tip de război se duce din ce în ce mai mult în planul inteligenței și al psihicului și tot mai puțin pe câmpul de luptă. Unii teoreticieni ai recursului la forță discută despre „războaiele din cea de-a patra generație”, care nu au uneori „fronturi identificabile sau câmpuri de luptă”. În prezent, deseori distincția dintre soldați și civili poate să dispară (Lind, Nightgale, John, Sutton, & Wilson, 1989, pg. 22-26). Forța „armelor inteligente” substituie forța limitată, brută. Lupta informațională devine în acest tip de conflict o modalitate de exprimare a puterii, utilizată cu precădere în cadrul unui conflict hibrid.

După cum subliniază sociologul și politologul, domnul Dan Dungaciu, „în

războiul hibrid, nu sunt esențiale doar slăbiciunile militare, ci mai ales cele non- militare, adică cele sociale. Cel care generează agresiunea, încearcă să fructifice: tensiunile etnice, instituțiile slabe și corupte, dependența economică și dependența energetică, etc (Dungaciu, 2015). ” Acesta definește statul slab ca fiind „statul fără instituții puternice, cu cetățeni dezangajați față de stat sau chiar ostili acestuia, măcinat economic, dependent economic de potențiali inamici, toate acestea făcându-l ușor de infiltrat la nivelul deciziei strategice (Dungaciu, 2015).”

Această formă de război a fost utilizat în conflictul din Ucraina. Criza ucraineană a început în noiembrie 2013 în Piața Independenței (sau Euromaidan) din Kiev, capitala Ucrainei. Manifestațiile de protest având loc după ce guvernul ucrainean a suspendat aranjarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, a cărui semnare se afla pe ordinea de zi a Summit-ului referitor la Parteneriatul Estic la Vilnius (din data

de 28-29 noiembrie 2013). Potrivit unui decret al guvernului de la Kiev publicat în data de 21 noiembrie 2013, s-a decis "suspendarea procesului de pregătire cu privire la Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și statul ucrainean" (Epure, 2015). S-a întâmplat acest lucru pentru "a asigura securitatea națională, pentru pregătirea pieței interne și relansarea relațiilor economice cu Rusia, precum și pentru a crea relații de egalitate cu Uniunea Europeană" (LeHuffingtonPost, 2014). Faptul că fostul președinte ucrainean a refuzat a semnarea Acordului cu Uniunea Europeană arată în mod evident intenția Ucrainei de a se îndrepta către un dialog cu Federația Rusă, mai exact către proiectul dirijat de către Moscova și anume Uniunea Euroasiatică. Decizia lui Victor Ianukovici de a merge alături de Rusia în cadrul acestui proiect a fost privită cu scepticism de către populația din Kiev și nu numai de aceasta, ca rezultat al acestei hotărâri, guvernul ucrainean este pus în fața manifestațiilor din Piața

Independenței (LeHuffingtonPost, 2014).

Referindu-ne strict la criza din Ucraina, Uniunea Europeană, împreună cu Statele Unite și NATO au condamnat acțiunile violente ce s-au desfășurat pe teritoriul său. Secretarului General, Anders Fogh-Rasmussen, în cadrul ședinței de urgență NATO care a avut loc în luna aprilie, a afirmat că a luat măsuri suplimentare de securitate având în vedere Criza din Ucraina. NATO a făcut apel la Rusia, să fie parte a soluției la oprirea destabilizării Ucrainei, să-și retragă trupele de la granițe și să nu susțină clar acțiunile violente ale milițiilor bine înarmate ale separatiștilor pro-ruși. Secretarul NATO a afirmat faptul că Alianța va proteja fiecare aliat împotriva oricărei amenințări la adresa securității. Din păcate însă, NATO nu a putut interveni pe un teritoriu care nu face parte din Alianță, respectiv Ucraina, pentru că NATO încalca prevederile Tratatului Alianței Nord-Atlantic în care este

stipulat faptul că Alianța nu poate interveni decât dacă un stat membru este atacat. Incursiunile militare ale Rusiei în Ucraina și anexarea Crimeei, au determinat observatorii ambelor părți ale Atlanticului, inclusiv membrii Congresului să reevalueze situația securității în Europa și rolul pe care îl are SUA și Organizația Tratatului Nord Atlantic (NATO) în susținerea securității europene.

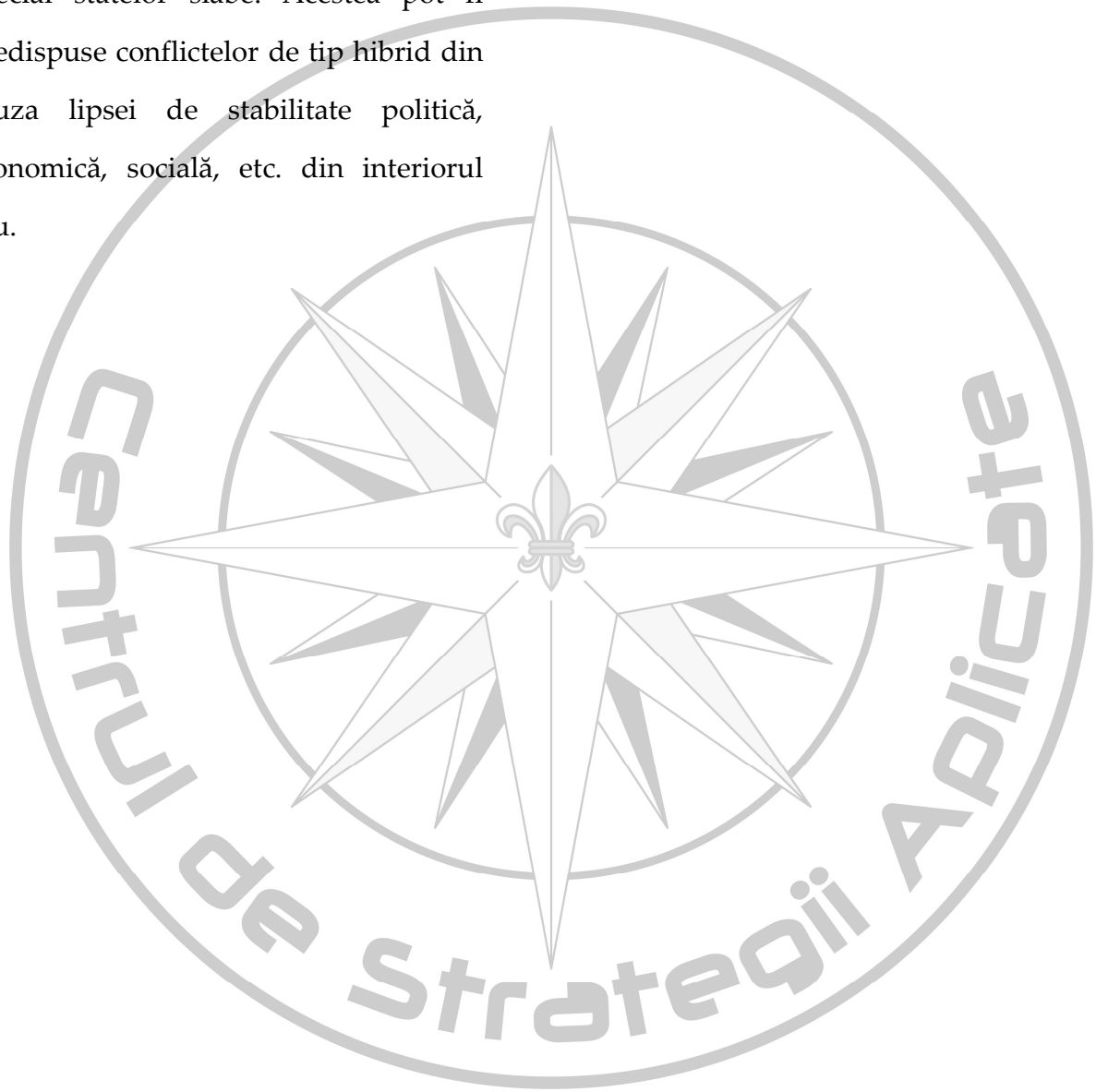
În pofida negării permanente a oricărei implicări (militare și non-militare) a Federației Ruse în conflict de pe teritoriul Ucrainei, însuși președintele rus, Vladimir Putin, afirma faptul că acest conflict reprezintă efectul exacerbării tensiunilor geopolitice dintre Federația Rusă și Alianța Nord-Atlantică: „Nu aveam nicio garanție că Ucraina nu va deveni mâine parte a NATO. (...) În aceste condiții, noi nu puteam proceda altfel, când un teritoriu cu o populație preponderent de origine rusă riscă să ajungă într-o alianță militară internațională, deși locuitorii

Crimeii voiau să fie în componența Rusiei” (Putin, De ce Rusia a anexat Crimeea?, 2014).

Ca urmare a conflictului din Ucraina, realizăm că noua formă de confruntare, pe multiple planuri, cum a fost cea inițiată de Rusia, este una foarte periculoasă pentru mediul internațional. Faptul că Rusia nu a declarat oficial război Ucrainei i-a adus un avantaj pentru a realiza manevre diplomatice și politice. Asimetria forțelor implicate în această formă de conflict au condus în cazul prezentat mai sus la dominarea și controlul inamicului.

În concluzie, constatăm că evenimentele din Ucraina au arătat forța războiului hibrid prin multiplele sale forme de manifestare. S-a concretizat că un stat slab, așa cum a fost Ucraina, poate fi ținta unui război hibrid. De asemenea, în aceste cazuri presa joacă un rol important. Debutând în acest fel, războiul hibrid se află la granițele Europei și NATO, cu riscul de a exporta insecuritatea. Astfel, considerăm că o

extindere a războiului hibrid în sistemul internațional poate aduce pe scena internațională o stare de insecuritate în special statelor slabe. Acestea pot fi predispuse conflictelor de tip hibrid din cauza lipsei de stabilitate politică, economică, socială, etc. din interiorul său.

BIBLIOGRAFIE

1. Surse primare (cărți):

- BIDU, Ioan; TRONCOTĂ, Cristian; *Coordonate de securitate*, Editura ANI, București, 2005.
- BUȘE, Dorel; *Centre și raporturi de putere în relațiile internaționale în epoca post Război Rece*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București 2012.

2. Surse secundare (articole, interviuri, site-uri):

- DUNGACIU, Dan; Interviu din 24.02.2015, disponibil online la adresa <http://www.timpul.md/articol/%28interviu-cu-dandungaciu%29-este-romania-in-razboi-hibrid-ungaria-destabilizatorul-nato-70397.html?action=print>
- Declarația lui Vladimir Putin într-un interviu acordat postului de radio *Europe 1* și postului de televiziune *TF1*, disponibil online la adresa <http://www.mediafax.ro/externe/motivul-pentru-care-vladimir-putin-a-anexat-crimeea-rusianu-putea-permite-ca-peninsula-sa-devina-parte-a-nato-12696984>.
- Pagina Europeana.ro, *Germania a ratificat acordul de asociere dintre Ucraina și UE*, <http://www.paginaeuropeana.ro/germania-a-ratificat-acordul-de-asociere-dintre-ucraina-si-ue/>
- Le Huffington Post, *EN IMAGES. Chronologie de la crise en Ukraine: on rembobine le (mauvais) film*, site http://www.huffingtonpost.fr/2014/05/03/chronologie-crise-ukraine_n_5259233.html/
- LIND, William S.; col. NIGHTENGALE, Keith; cpt. SCHMITH, John F.; col. SUTTON, Joseph W. și lt. – col. WILSON, Gary I.; „*The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*” , Marine Corps Gazette, octombrie 1989

3. Dicționare:

- *Dicționarul diplomatic*, Editura Politic, 1979;

Spionajul tehnologic în timpul Războiului Rece. Cazul României.

Technological Intelligence during the Cold War. Romanian case.

Uba Anamaria-Cristina¹

Abstract

Spionajul industrial este un subiect controversat, dar în perioada Războiului Rece era și mai important, deoarece era foarte greu să îți dai seama cine îți este cu adevărat aliat. O serie de evenimente a plasat România în această situație, fiind pus sub semnul întrebării statutul de aliat și intenția de a spiona alte state.

Cuvinte cheie: spionaj, Războiul Rece, România, Pacepa, Watts Larry

Industrial espionage is a controversial subject in our days, but in the time of the Cold War was much more important, because there was hard to know in that time who was the real ally. A series of events had placed Romania in this situation, where both espionage and the status of ally where put to question.

¹ Absolventă Facultatea de Sociologie și Asistență socială, Specializarea Sociologie, actualmente masterandă la programul Studii de Securitate și Analiza Informațiilor

Agencia națională britanică de Securitate (MI5) susține că termenul de *spionaj* face referire la un proces care implică atât resurse umane (agenți), cât și resurse tehnologice pentru a obține unele informații care nu sunt publice, cu scopul de a influența anumiți factori de decizie și de formare de opinie, în favoarea unei părți.

Există mai multe tipuri de spionaj, cum ar fi cel economic, corporatist sau industrial, toate acestea putând să aibă mai degrabă un scop comercial decât un scop ce ar trebui să fie legat de securitatea națională. În cartea *Economic Espionage and Industrial Spying* (Hedieh Nasheri 2005, p. 10) este susținut faptul că informațiile provenite prin mijloace mai puțin legale din domeniul tehnologic, economic sau industrial dintr-o țară cu care ești aliat nu are nicio legătură cu faptul că sunteți aliați, acest lucru fiind susținut și de Watts Larry (2013, p. 123). Tot Nasheri (2005, p. 20) susține faptul că a fost mai ușor pentru aliații Statelor Unite să fure informații

de la aceștia, sub pretextul prieteniei dintre state. El afirmă că există trei motive (Nasheri 2005, p. 54) pentru care statele inițiază astfel de acțiuni, cum ar fi vânzarea sau schimbul de informații cu alte țări, consolidarea unei baze industriale sau pentru a obține arme alternative.

Problema spionajului, și mai ales a spionajului din perioada Războiului rece, a fost discutată în diverse cărți și articole, însă implicarea României în astfel de acțiuni se află încă în umbră, existând foarte puține surse ce ar putea fi folosite pentru documentare și dintre puținele surse existente se pune problema veridicității acestora. Watts Larry este unul dintre puținii autori care au abordat această problemă în una dintre cărțile sale, *Cei dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului Rece*, făcând referire în câteva pagini despre această problemă.

Despre spionajul tehnologic în contextul spațiului românesc, Watts Larry afirmă că au existat unii analiști care au

susținut faptul că România a fost mai degrabă supusă Moscovei, un *"cal troian sovietic"* (Larry 2013, p. 22), acest lucru din cauza dependenței economice față de URSS. Așa cum se întâmplă, mereu au existat păreri pro și păreri contra acestei supoziții. Conform celor care credeau că România doar pretindea că se revoltă împotriva Moscovei, conducătorii români doreau să își păcălească poporul și să păcălească în același timp Occidentul, cu scopul de a se putea apropia cât mai mult pentru a putea obține informații.

În acest context, orice acțiune întreprinsă de România ce părea că sfidează URSS-ul, era considerată ca făcând parte dintr-un plan de a induce în eroare Occidentul, de a *"spori prestigiul României peste graniță* (cu scopul de a o transforma într-o *vitrină a comunismului* atrăgătoare pentru occidentali)" (Larry 2013, p. 94). Toate aceste acțiuni erau considerate ca făcând parte dintr-un plan de dezinformare a Statelor Unite, de convingere a acestora

că trebuie să se încreadă în România, când în realitate aceasta ar transmite informații, ar spiona pentru Moscova.

Aceste presupuneri s-au bazat și pe afirmațiile lui Ion Mihai Pacepa, care inițial nu a fost crezut de către președintele Carter, dar odată cu acordarea unui spațiu mediatic tot mai extins, Pacepa a început să fie crezut de către președintele Ronald Reagan și administrația sa (Larry 2013, p. 115), aducând un mare dezavantaj României, dar și *"oficialilor din administrația SUA și din Congres care susțineau candidatura României, în timpul audierilor pentru clauza națiunii celei mai favorizate, instituite în 1975"* (Larry 2013, pp. 116-117). Dar cine a fost Pacepa pentru a conta atât de mult informațiile furnizate de el? Conform lui Trahair Richard și Robert Miller (2009, p. 318), Ion Mihai Pacepa a fost șeful Departamentului de Informații Externe din România, consilier personal al președintelui Nicolae Ceaușescu și în

perioada 1972-1978 secretar de stat al Ministerului de Interne al României.

Atunci când, în 1978 Pacepa s-a predat spionajului german și a ajuns în custodia americanilor, acesta a început să facă diferite afirmații la adresa motivelor pentru care România se opunea Moscovei, dar și despre părerea lui Ceaușescu în ceea ce privește alți lideri ai lumii, acesta afirmând că președintele României "nutrea o ură profundă față de SUA și un dispreț cu caracter personal la adresa președintelui american, Jimmy Carter" (Larry 2013, pp. 121-122). Tot el afirma că România a colaborat cu teroriști arabi, subordonați de fapt lui Yasser Arafat. Toate aceste afirmații au ajuns să convingă și agenții CIA sau FBI de faptul că toate acțiunile întreprinse de România aveau un scop ascuns și serveau intereselor Kremlinului. Ca urmare a acestei influențe, unii membri ai serviciilor de informații americane au ajuns la concluzia că România nu ar merita să dețină Clauza națiunii celei mai

favorizate. Pacepa a afirmat de asemenea că din timpul în care România a început să colaboreze din punct de vedere militar cu Statele Unite, aceasta ar fi oferit tehnologia primită de la americani (tehnologia sateliților, computerelor sau laserilor) Moscovei.

Pacepa a acuzat România, dar și Germania de Est sau Polonia de furt de tehnologie americană, excluzând implicarea Ungariei; acest lucru s-a dovedit fals, la fel ca restul acuzațiilor făcute de Pacepa în ceea ce privește acțiunile desfășurate de România în plan extern în legătură cu Statele Unite. Exemple de state care au furat tehnologie de la Statele Unite sunt Polonia sau Ungaria, care au recrutat etnici polonezi, respectiv maghiari, reușind să fure tehnologii cum ar fi: "un sistem radar all-weather pentru tancuri, un sistem radar experimental pentru Marina americană, racheta aer-aer Phoenix, un radar de supraveghere pentru navele maritime, racheta sol-aer

Patriot și un sistem de apărare aeriană a NATO” (Larry 2013, p. 129).

Acest lucru a fost aflat și de către americani la mijlocul anilor 1980 (Larry 2013, p. 131), când, în urma unei actualizări a informațiilor în ceea ce privește furtul de tehnologie din Occident, au descoperit că statele vinovate de furtul de tehnologie sunt Polonia, Ungaria sau RDG. Aceasta nu a fost singura descoperire; România a fost absolvită de orice vină în ceea ce privește implicarea în rețele de spionaj, spionii arestați făcând parte din state aliate sau neutre. Pentru a se asigura de această descoperire, Statele Unite au desfășurat o investigație în România de după 1989, cu scopul de a afla dacă s-a furat tehnologie sofisticată. Concluzia a fost una singură; a existat un singur caz de furt de tehnologie, care a dezavantaj Statele Unite și asta din punct de vedere economic, tehnologia furată fiind cea a producerii sticlei securizate pentru parbrizul autoturismului Dacia.

În ceea ce privește spionajul realizat de România în perioada Războiului Rece, Răzvan Munteanu a scris un articol pentru ziarul *Adevărul*, intitulat *Din istoria spionajului românesc. Rețeaua Caraman și acțiunile împotriva NATO* (2013). Acesta susține că datele despre agentul care a pus bazele acestei rețele, Mihai Caraman, sunt foarte puține și datele semnificative despre Rețeaua Caraman sunt insuficiente. Deși nu multă lume știe, el susține că această rețea a dat cea mai mare lovitură de spionaj împotriva NATO. Deși statul sau mai degrabă presa românească a ignorat acest fenomen, Pierre Accoce și Daniel Pouget, jurnalist, dar și fost ofițer în structurile de informații franceze, au decis să nu ignore cele întâmplate și au scris o carte care s-a numit *Rețeaua Caraiman. Cei Treisprezece români care au zguduit NATO*. Așa cum susține Munteanu, Caraiman a fost trimis în 1958 în Franța, sub acoperire diplomatică, aflându-se atât în subordinea României, cât și a Moscovei. Misiunea acestuia se presupune că avea

ca scop repatrierea savanților, dar și intrarea în structurile NATO. Autorul articolului susține că printre cele mai importante informații sustrate din cadrul NATO se regăsesc bilanțuri financiare, logistica militară a Alianței sau informații despre ședințele secrete.

În concluzie, putem afirma că nu există multe date despre spionajul din România și mai ales despre spionajul din timpul Războiului Rece realizat de România, dar și faptul că nu vom putea aproape niciodată ști dacă ceea ce s-a scris până acum s-a întâmplat într-adevăr în modul în care a fost prezentat. Dacă ar fi să ne luăm după ultimul exemplu, agenții României au fost unii de excepție, însă răspunsul nu se află în mâinile noastre, ci în ale celor care dețin adevărul.

BIBLIOGRAFIE

Larry, Watts (2013) *Cei dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului Rece*, Editura Rao, București

Munteanu, Răzvan (2013) *Din istoria spionajului românesc. Rețeaua Caraman și acțiunile împotriva NATO*,
http://adevarul.ro/international/in-lume/dinistoria-spionajuluiromanescreteauacaramanactiunilenato1_51fa60f2c7b855ff56960af0/index.html#
(Accesat la 20.01.2016)

Nasheri, Hedieh (2005) *Economic Espionage and Industrial Spying*, Cambridge University Press, Marea Britanie

Trahair, Richard și Miller, Robert (2009) *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*, Enigma Books, New York
<https://www.mi5.gov.uk/home/aboutus/whatwedo/thethreats/espionage/what-is-espionage.html> (Accesat la 20.01.2016)

Dilema de securitate a Chinei. Între putere regională și superputere

China`s security dilemma. Between regional power and superpower

Ercean Sabina Diana¹

Abstract: This paper is a demographic, economic and especially geopolitical research about the status in international relations of China and it's trying to foresee if this Asian country will aim for a great world power status, or will be satisfied with the role of regional power.

Abstract: Lucrarea de față este o cercetare demografică, economică și în mod special geopolitică despre statutul Chinei în relațiile internaționale și încearcă să prevadă, dacă această țară asiatică țintește spre un statut de mare putere mondială sau se va mulțumi cu rolul de putere regională.

¹ Masterand Studii de Securitate și Analiza Informațiilor, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București

Înainte de a discuta pe îndelete despre Republica Populară Chineză, trebuie menționate următoarele aspecte importante. Astfel, ceea ce trebuie știut despre China este că primele formațiuni statale datează din jurul datei de 2070 î.Ch. Aceasta reprezintă una dintre cele mai vechi și mai complexe civilizații ale lumii. Vestigiile descoperite pe teritoriul său dăinuie încă din epoca de piatră. Numele de China vine de la numele primei dinastii

La data de 1 octombrie 1949, Mao Zedong proclamă Republica Populară Chineză, denumire care rămâne până în zilele noastre. Suprafața țării este de 9 596 960 km², fiind a patra țară ca mărime pe glob, după Rusia, Canada și SUA. Acest lucru arată că defapt, reprezintă un subcontinent al marelui continent Asiatic. Împărțirea administrativă este realizată astfel: 23 de provincii, 5 regiuni autonome, 4 municipalități cu rang echivalent provinciilor (Beijing, Shanghai, Tianjin și Chongqing) și 2 Regiuni Speciale Administrative (Hong Kong și Macao).

În luna iulie a anului 2010, numărul de

conducătoare, Xia care ulterior a devenit termenul pe care îl cunoaștem azi. Un moment important a fost Războiul Opiumului, în urma căruia China concesionează puterilor occidentale (Anglia, SUA, Franța, Rusia, Japonia) părți însemnate din teritoriu. În anul 1911 revoluția democratică condusă de Sun Yatsen pune capăt monarhiei manciuriene. Este proclamată "Republica China", la 12 februarie 1912.

locuitori era de 1 330 de miliarde⁸, iar 91,9% din populație este reprezentată de etnia Han, restul procentual fiind reprezentat de 55 de minorități naționale. Data de 31 octombrie 2011 este declarată zi istorică datorită faptului că Terra a „strâns”, să spunem așa, 7 miliarde de locuitori. Cifra este cu atât mai impresionantă cu cât în urmă cu 50 de ani eram 3,5 miliarde, principalul motiv al actualei explozii demografice fiind, potrivit specialiștilor, creșterea speranței de viață. Primele trei

⁸ China are 20% din populația planetei, dar asta nu înseamnă că are și 20% din resursele acesteia. Mai mult de jumătate din cosumul său de petrol este importat din Orientul Mijlociu, deși este adevărat că este capabilă să hrănească 23% din populația globului de pe numai 7% din terenul arabil.

țări din lume, care numără cei mai mulți locuitori, sunt China, India și SUA, însă, până în 2050, cea mai mare rată a natalității se va înregistra în Nigeria și Etiopia. China, cea mai populată țară de pe glob, are 1 339 724 852 locuitori și o creștere demografică de +0.48 % pe an, concentrând o treime din populația Asiei și o cincime din cea a planetei. Populația nu este egal răspândită pe teritoriul țării, existând regiuni cu densități foarte mari, în Câmpia Chinei de Est, 1 000 locuitori/km², și regiuni cu densități mici, în vest și nord, și foarte mici în podișul Tibet, sub 2 locuitori/km². Potrivit U.S. Census Bureau, citat de „Times”, în 2050 India va deveni țara cu cea mai mare populație, depășind China, în 2025, iar SUA vor ramane pe poziția a treia, chiar dacă populația va crește de la 300 de milioane de locuitori la 423 de milioane (Pavnutescu, 2011).

Despre civilizația chineză, Huntington susține că toți savanții recunosc existența unei unice civilizații chineze

distince, datată, cel mai devreme, la anul 1500 î.Hr. și poate o sută de ani mai târziu, sau două civilizații chineze, una succedând celeilalte, în primele secole ale erei noastre. Huntington numește în articolul său din „Foreign Affairs” aceasta civilizație una confucianistă, însă spune că este mult mai corect să se folosească termenul „sinică”. În timp ce confucianismul este o component majoră a civilizației chineze, aceasta din urmă este ceva mai mult decât confucianismul și transcede de asemenea China, privită ca entitate politică. Termenul „sinic”, folosit de mai mulți savanți, devine într-un mod potrivit cultura comună a Chinei și a comunităților chineze din S-E Asiei și de oriunde în afară Chinei, cum este cazul culturilor întrudite ale Vietnamului și Coreei (Huntington, Ciocnirea civilizațiilor și noua ordine mondială, 2012, p. 39). Moștenirea confucianistă chineză are accentul pus pe autoritate, ordine, ierarhie și supremația colectivității asupra individului și creează obstacole în calea

democratizării. Religiile prezente pe teritoriul țării sunt Taoism, Budism, Islamism și Creștinism. China este o țară multi-etnică și a fost întotdeauna un creuzet al naționalităților diverse protejate și promovate printr-o politică de stat: politica de egalitate și unitate între naționalități în cadrul unei civilizații și identități commune ar avea ca echivalent cazul UE (Antonescu, p. 59). Din punct de vedere al puterii politice, aceasta este deținută de Partidul Comunist Chinez care îl are ca președinte pe Xi Jinping, iar premierul țării este Li Keqiang. Partidul Comunist Chinez a fost înființat la 1 iulie 1921, la Shanghai. Biroul Politic al Comitetului Central al PCC este format din 25 de membri, dintre care 7 fac parte din Comitetul Permanent. Sub umbrela PCC ca partid de guvernământ există alte 8 mici partide necomuniste, care funcționează pe baza principiilor cooperării inter-partinice și consultării politice cu PCC, forumul rezultat purtând denumirea de Conferința Politică Consultativă a Poporului

Chinez (Ministerul Afacerilor Externe, fără an).

Dacă ne referim la puterea economică a Chinei, Fondul Monetar Internațional a făcut în anul 2014 un anunț oficial prin care spune că Republica Populară Chineză depășește puterea economică a oricărei alte țări din lume, inclusiv SUA. Conform datelor publicate de FMI, China a atins în 2014 un PIB de 17 600 de miliarde de dolari, în timp ce Statele Unite s-au oprit la 17 400 de miliarde, la o diferență relativ mică. Totuși, să nu uităm că acum 2 000 de ani tot China era prima putere economică a lumii. Deși, dacă ne raportăm la populație, China are o populație de patru ori mai numeroasă, valoarea PIB pe locuitor atinge abia 12 900 de dolari, în timp ce americanului îi revin 54 700 de dolari din PIB. Multe țări europene se bazează pe economia ei, pe relațiile comerciale cu China, iar pentru liderii africani ea pare să devină partenerul indispensabil propriei creșteri economice, cel puțin prin capacitatea în a-i sprijini la lucrările

de infrastructură și de antrepriză. Spre exemplu, în topul primelor 500 mari companii internaționale, primele 15 sunt chinezești, iar restul americane și europene.

Ca putere militară, China ocupă locul trei în lume după SUA și Rusia. Chinezii investesc în dezvoltarea capacităților navale și în reforma forțelor armate. Flota de submarine a armatei chineze este cea mai mare din lume, deși doar câteva dintre ele sunt cu propulsie nucleară. Noile distrugătoare navale chineze sunt mai eficiente datorită faptului că transportă o cantitate mai mare de armament pe nave. Totodată, chinezii au și cea mai mare armată a militarilor activi: circa 2,4 milioane de persoane. Cu toate acestea, America se menține pe poziția celei mai mari forțe militare din lume, cu aproape 600 miliarde de dolari cheltuiți pentru apărare, în 2014 și cu aproape 100 de nave, distrugătoare și fregate de război. Militarii americani activi sunt în număr de aproape 1,5 milioane persoane, SUA

deținând și 150 de avioane de bombardament.

Istoria, cultura, tradițiile, mărimea, dinamismul economic și imagina despre sine a Chinei, toate acestea o împing la afirmarea unei poziții hegemonice în Asia de Est. Acest scop reprezintă rezultatul natural al dezvoltării sale rapide a economiei. Ceea ce este amenințător, este modul în care acționează China, asemeni unui lider regional, încercând să minimalizeze obstacolele care îi stau în calea dobândirii superiorității militare regionale (Huntington, Ciocnirea civilizațiilor și noua ordine mondială, 2012, p. 209).

Geopolitica Chinei nu se bazează pe orizonturi mișcătoare, nici pe pivoți ce pot fi mutați permanent în funcție de interese și de lideri, nici pe atitudini conjunctuale ce pot oferi câștiguri sau avantaje. Această țară este și se dorește a fi mereu și a rămâne unică și unitară, puternică și stabilă, dar nu ca un imperiu al centrului lumii sau din

centru lumii, cum mai este adesea numită, ci ca o arhitectură originală, durabilă, generatoare și consumatoare de stabilitate. Marea geopolitică a Chinei se sprijină pe cel puțin trei pivoți ce nu au putut fi clintiți: cultul propriului teritoriu, marea cultură și marea stabilitate. Teritoriul Chinei este un fel de „teritoriu-tabu”, iar unul din argumentele acestei filosofii îl reprezintă Marele Zid Chinezesc lung de aproape 12 000 de kilometri și care reprezintă una dintre marile minuni ale lumii. Chinezii susțin că strâmtoarea Formoza, cea care desparte teritoriul continental al Chinei de insula Taiwan, este spațiu de interes vital. Astfel, niciodată în istoria multimilenară a acestei țări, niciun guvern nu a semnat vreun act prin care să renunțe la vreun metru pătrat de pământ sau de apă din propriu teritoriu, așa cum bine știm că se întâmplă în alte părți (Văduva, pg. 25-30).

Mackinder face o referire tulburătoare la adresa Chinei la finalul celebrului său articol numit „Pivotul geografic al

istoriei”. Astfel, după ce lămurește motivele pentru care parte interioară a Eurasiei constituie axa geostrategică a puterii mondiale, el afirmă despre chinezi că aceștia ar putea reprezenta pericolul galben cu care s-ar confrunta libertatea lumii, fie și numai dacă și-ar adăuga ieșirea la ocean resurselor oferite de marele continent, un avantaj de care n-au avut parte până acum rușii, chiar dacă aceștia din urmă dețin regiunea-pivot. Deci, potrivit analizei lui Mackinder, Rusia este o putere terestră a cărei singură ieșire la ocean este mai mult blocată de ghețurile Arcticii, iar China este o putere de nivel continental ale cărei limite virtuale se întind nu numai către mizeul strategic al fostei Uniuni Sovietice, din Asia Centrală, cu tot ce înseamnă el ca bogății minerale și hidrocarburi, ci și către principalele căi de navigație din Oceanul Pacific, aflate de cinci mii de kilometri depărtare, China fiind posesoarea unei coaste lungi de peste 14 000 de kilometrii, cu multe porturi naturale potrivite, majoritate lipsite de ghețuri (Kaplan, 2014, p. 257).

Ce înseamnă defapt să fii o mare putere? La această întrebare răspun ideile geopolitice ale lui J. Monroe, A. Mahan, H. Mackinder, N. Spykman sau matricea comportamentală formată de A. Gabowski: să stăpânească gurile marilor fluvii, să aibă ieșire la mare, să își extindă spațiul din aceeași zonă climatică, să domine litoralul opus, să își unifice spațiul și să ocupe capete de pod geopolitic și baze avansate de unde să poată invada teritorii străine. Există o competiție pentru locurile de mari puteri, iar spre exemplu SUA trebuie să își impună supremația în fața unor jucători geostrategici redutabili precum China, Rusia, India. Deocamdată, China se situează la apogeul puterii sale la nivel continental. Geografia arată că deși drumul urmat de ea în direcția unei puteri din ce în ce mai mari la nivel global nu poate fi unul strict linear, China va rămâne o piesă importantă a geopoliticii, putem spune chiar o piesă-cheie. China reprezintă o putere în plină ascensiune și, după cum bine a spus

Napoleon, politicile unor astfel de state sunt inerente în geografia lor.

„Puterea regională” este o categorie geopolitică actuală care caracterizează un stat mare și destul de dezvoltat, ale cărui interese politice sunt, însă, limitate doar de regiunile învecinate nemijlocit cu teritoriile lui sau care intră în componența lui. China este considerată o astfel de putere regională alături de India, Iranul, Turcia și altele. Specificul puterii regionale constă în faptul că ea are o mai mare pondere politică decât un stat obișnuit, dar o pondere mai mică față de o superputere sau un Imperiu. Cu alte cuvinte, puterea regională nu are o influență directă asupra civilizației planetare și proceselor geopolitice globale, subordonându-se, în liniile strategice de bază, balanței forțelor unor Imperii mai puternice. În același timp, puterea regională are o anumită libertate față de vecinii săi nemijlociți (mai slabi) și poate exercita asupra lor o presiune politică și economică (evident că doar în acele cazuri când aceasta nu

contrazice interesele superputerilor) (Dughin, 2011, p. 132).

Atunci când vine vorba de ambițiile proprii, pentru China supapa cea mai avantajoasă se deschide înspre statele relativ slabe din Asia de Sud-Est. A dezvoltat o relație tributară cu vecinii din sud, relație dovedită de zona de liber schimb inaugurată între China și ASEAN (Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est). Țările din ASEAN sunt folosite de chinezi ca piețe pentru mărfurile chinezești prelucrate și scumpe, în timp ce Asia de Sud-Est exportă în China produse agricole ieftine, ajungându-se astfel la un surplus al balanței comerciale în favoarea Chinei, în plus discrepanța comercială dintre China și țările din ASEAN s-a mărit de cinci ori numai în primul deceniu al secolului XXI.

Din punct de vedere geografic, China este în egală măsură binecuvântată cu ieșire la mare și cu apropierea de multe ape, precum și cu interiorul ei continental. Țara domină coasta pacifică

a Asiei de Est în zonele climatice temperată și tropicală, iar partea ei de sud este suficient de aproape de Oceanul Indian pentru ca perspectiva de a se lega pe viitor de aceasta prin drumuri și conducte care transportă rezervele energetice să fie una concretă (Kaplan, 2014, p. 290).

Punctul cel mai vulnerabil al Chinei este procesul readucerii provinciei Taiwan sub jurisdicția guvernului central de la Beijing. Deși poziționată în general favorabil cu privire la frontierele terestre, când privim frontierele maritime, observăm că se lovește de un mediu mai degrabă ostil. Marina chineză are parte de necazuri din partea așa-numitului Prim Lanț de Insule, pe care îl formează, de la nord la sud, Japonia, insulele Ryuku, așa-numita jumătate de insulă a peninsulei Coreea, Taiwanul, Filipiniele, Indonezia și Australia. Aceasta din urmă face excepție cu privire la potențialele amenințări.

Despre Taiwan se discută adesea în termeni morali, în timp ce suveranitatea

sa sau lipsa acesteia, creează consecințe geopolitice fundamentale. China discută despre Taiwan în termenii consolidării patrimoniului național și ai unificării țării pentru etnicii chinezi. În schimb, America vorbește despre Taiwan în termenii menținerii unui model de democrație. Generalul de armată Douglas MacArthur se referă la Taiwan ca fiind „un portavion imposibil de scufundat”, care domină tocmai centrul zonei maritime convexe a Chinei, de unde o putere externă precum Statele Unite ale Americii poate să „radieze” forță de-a lungul întregii zone de coastă chineze (Kaplan, 2014, p. 295). Astfel, din Marele Zid marin, Taiwanul este cel mai bine plasat, iar dacă acesta s-ar întoarce la sânul Chinei, acest Mare Zid ar fi străpuns. Dacă această unificare s-ar concretiza, China își va pune flota militară într-o poziție strategică avantajoasă față de Primul Lanț de Insule. Potrivit unui studiu al corporației Research And Development – RAND – până în anul 2020 Statele

Unite nu vor mai fi capabile să apere Taiwanul de un eventual atac al Chinei.

China este convinsă ca viitorul este rezervat lumii multipolare, diversă din punct de vedere cultural și globală din punct de vedere economic. Strategia sa este construită pe această convingere, opunându-se tendințelor expansioniste ale oricărei puteri străine. Prin urmare, China nu agreează acțiunile expansioniste ale administrației Bush nici în Orientul Mijlociu nici în Europa sau Asia Centrală. Opoziția față de aceste acțiuni va plasa țara pentru o bună bucată de vreme alături de Federația Rusă. Exprimarea atitudinii chineze va fi însă una temperată, în conformitate cu politica fixată la sfârșitul anului 1989, potrivit căreia China nu se va erija în postura de campion al vreunui curent sau alianțe în viața internațională și își va formula pozițiile în funcție de interesele sale naționale. De mai bine de câțiva ani, guvernul de la Beijing s-a angajat cu forțe serioase, inclusiv cu sprijinul

comunităților chineze de peste hotare să acrediteze în lume o imagine autentică a Chinei, aceea de făuritoare a unei civilizații extraordinare, ale cărei trăsături definitorii sunt cultivarea intelectului și respectul pentru cărturar, respectarea ființei umane și a demnității acesteia, cultul strămoșilor și al valorilor propriului neam, apropierea pașnică și cuviincioasă față de alte popoare și comunități și multe altele (Budura, pg. 70-78).

Exceptând alte aspecte, dacă ar fi să ne limităm la simpla putere economică despre care vorbeam anterior, la care să îi adăugăm din ce în ce mai mult puterea militară, se va ajunge la o tensiune aparte în viitorul apropiat. Parafrazând argumentația lui Mearsheimer (Mearsheimer, 2014), Statele Unite în calitate de hegemon al emisferei occidentale, vor încerca să împiedice China să devină un hegemon oriental peste o mare parte a emisferei răsăritene. Aceasta ar putea deveni provocarea fundamentală a epocii.

Majoritatea analiștilor geopoliticii mondiale sunt de părere că gigantul galben chinez s-a trezit și își va ocupa locul în economia și politica mondială.

Experți, dar și politologi și-au pus întrebarea: „când China va depăși SUA?”, care după cum se știe a rămas unica superputere după sfârșitul Războiului Rece, exercitând un soi de unilateralism (deși chiar și aici există variate discuții, în doctrina Relațiilor Internaționale vorbindu-se despre dezvoltarea așa numitului multilateralism). Cert este că în acest moment, analiștii nu au reușit să confere un răspuns viabil acestei întrebări, părerile fiind împărțite. Doresc doar să subliniez următoarea chestiune: principala barieră în calea Chinei în încercarea de a depăși SUA se regăsește la nivel politic: lipsa de drepturi, dar și libertăți ale posesorilor de capital, dar și a muncitorilor. Cunoscute sunt cazurile în care guvernul chinez persecutează pe toți cei care încearcă să aibă o părere, o idee diferită de cea impusă de

conducere. Pe lângă această lipsă a drepturilor omului se remarcă și lipsa unei societăți civile care să lupte pentru aceste drepturi, să exercite prin grupurile de lobby o anumită presiune. O altă cauză sau mai bine zis o piedică în calea Chinei este acea diferențiere existentă în cadrul statului, unde se regăsesc atât regiuni foarte bogate (unde este aglomerată practic toată industria) dar și zone extrem de sărace, unde oamenii trăiesc sub limita sărăciei. O încercare de omogenizare a acestor zone sau măcar de estompare a acestor disparități se poate realiza, doar prin non-intervenția statului în economie, prin lăsarea libertății pieței de autoreglare, lucru care în momentul de față este foarte improbabil (Naiman).

De când China a definit Statele Unite ca fiind principalul său dușman, înclinația americană predominantă va fi să contrabalanseze și să prevină hegemonia chineză. Îngrijorarea tradițională americană este de a preveni dominarea în Europa sau în Asia a unei

singure puteri. În acest caz Asia ar putea să fie vizată, iar o Chină unificată, puternică și insistentă ar putea să amenințe. Survin astfel două scenarii: dacă SUA vor să oprească dominarea Asiei de Est de către China vor trebui să își întărească atât prezența cât și puterea militară în Asia, să dezvolte legături militare cu națiuni asiatice, iar dacă SUA nu doresc să lupte împotriva hegemoniei chineze, vor fi nevoiți să își abandoneze universalismul, să se resemneze și să conviețuiască cu această hegemonie, reducând abilitățile sale de a ajusta evenimentele petrecute de cealaltă parte a Pacificului. De urmărit în acest sens, ce se va întâmpla în Marea Chinei de Sud, unde relațiile între SUA și China sunt extrem de tensionate.

Dar, dacă alte mari puteri acționează prin contrabalansarea Chinei, spre exemplu Japonia, SUA ar putea să încerce să țină pe loc China. În acest caz, Japonia ar avea nevoie de schimbări mari, o reînarmare intensificată, dobândirea de arme nucleare, dar acest

fapt este posibil mai mult din punct de vedere teoretic. Indonezia și Vietnamul sunt cele mai interesate țări în a contrabalansa și a ține în loc China. Indonezia are interesul de a preveni revendicarea controlului Mării Chinei de Sud de către China, iar Vietnamul a avut relații precare cu China încă din anii 1979 când au purtat un mic război, iar în anii '70 și '80 flotele lor s-au confruntat cu diferite ocazii.

BIBLIOGRAFIE

- Antonescu Mădălina Virginia, *Modelul imperial, de la China Antică și Medievală, precum și de la Imperiul Mongol până la imperiile post-moderne (Uniunea Europeană)*, în Revista GeoPolitica, anul V, nr.21.
- Budura Romulus Ioan, *Afirmarea pașnică a Chinei*, în Revista GeoPolitica, anul V, nr.21.
Dughin Aleksandr, *Bazele geopoliticii*, vol. I Viitorul geopolitic al Rusiei, Editura Eurasiatica, București, 2011
- Huntington Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 2012.
- Kaplan Robert D., *Războiul geografiei*, Editura Litera, București, 2014.
- Văduva Gheorghe, *China dinapoia unui zid cu geometrie fluidă*, în Revista GeoPolitica, anul V, nr.21.
- Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, 2014
- Naiman Ana Maria, *China și noua ordine mondială*, <http://geopolitics.ro/china-si-noua-ordine-mondiala/>
- Ministerul Afacerilor Externe, *Republica Populară Chineză*, <http://www.mae.ro/bilateral-relations/3122#759>
- Pavnutescu Mihaela, Green Report, , *Top al 10 celor mai populate țări de pe glob*, 10.10.2011, <http://www.green-report.ro/top-10-al-celor-mai-populate-tari-de-pe-glob/>

Protocronismul, exceptionalism românesc sau fundament

livresc pentru national-comunism? Protocronism în cultura română

Protochronism, Romanian exceptionalism or scholarly foundation for national-communism? Protocronism in Romanian culture

Florescu Ana-Maria¹

Abstract:

Această lucrare prezintă protocronismul românesc între 1965-1989. Analizând contextul social, politic, economic și literatura de specialitate, am urmărit implicațiile pe care le avea asupra societății în general. Am concluzionat că protocronismul român este de la sine înțeles o exagerare și o încercare a excepționalismul românesc, în care cultul personalității familiei Ceaușescu a fost cerut și uneori impus.

Cuvinte cheie: protocronismul, Nicolae Ceaușescu, excepționalism românesc, doctrină

This paper presents the Romanian protochronism between the years 1965-1989. By analyzing the social, political and economical context and through several relevant articles, I have traced the implications it had on the society at large. I concluded that the Romanian protochronism is in and out of itself an exaggeration, and an attempt at Romanian exceptionalism, in which the personality cult of the infamous Ceausecu family was demanded, and at times enforced.

Tema pe care o abordez în cadrul lucrării este **protocronismul românesc**

¹ Masterandă în cadrul programului Studii de Securitate și Analiza Informațiilor, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București

în perioada cuplului Ceaușescu între 1965-1989. Pentru cei care privesc comunismul prin prisma consecințelor concrete, această temă pare ceva nesemnificativ și lipsit de importanță. Protocronismul perturbă cultura, iar politicul reușește să se infiltreze și să altereze valorile ei. Deși perioada de conducere a lui N. Ceaușescu face parte din istoria recentă, datele despre această perioadă sunt sărace și puține, lipsite de obiectivitate, astfel apar două tabere, una care susține acea perioada comunistă, iar alta care critica aspru perioada comunistă și protocronismul lui N. Ceaușescu. Această lipsă a datelor se poate datora și faptului că România a încercat să rupă legăturile cu trecutul brusc și să critice regimul trecut.

Un autor care discută despre protocronism este Katherine Verdery în lucrarea „Compromis și rezistență. Cultura Română sub Ceaușescu” care începe prin a defini conceptul „proto-chronos,, care însemna primul în timp. Nicolae Ceaușescu este atras de ideea de

protocronis, în principal datorită faptului că voia să îmbunătățească imaginea României la nivel internațional, cu orice preț și prin orice mijloc. Protocronismul este perceput ca fiind unul din cele mai puternice manifestări ale ideologiei naționale de bază sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu.

Ideea de națiune și ce repercursiuni sociale, culturale și politice, ar putea să aibă, este reluată în cadrul lucrărilor intelectualilor după anul 1970. România în perioada lui Ceaușescu încearcă să convingă prin intermediul elitei, ei fiind cei care dictau ce se întâmplă la nivel cultural, încercând să arate importanța pe care o avea viziunea lor asupra culturii române. Ideea de protocronis este asociată și cu scrieri mai vechi, făcând parte din o luptă pentru forme de autoritate culturală (Katherine Verdery, 1994, p 302). Protocronismul se întoarce la contextul apariției sale, atunci când în România se renunță la reformism moderat și se reia economia

politică de tip stalinist, ceea ce însemna că accentul era pus pe ideologia de control.

Apar mai multe idei la polurile opuse, avem protocronismul și antiprotocronismul. Cei care participau intens la această dispută erau românii plecați din țară, astfel îl avem pe Iosif Constantin Dragan de partea protocronismului, iar la polul opus avem Radio Europa Liberă. Mai mult decât atât, prezența Radio Europa Liberă duce la formarea și sprijinirea unor opinii și mai puternice a celor care susțineau protocronismul. În ciuda acestor diferențe majore a modului în care se percepeau cele două tabere, comun protocroniștilor și antiprotocroniștilor era faptul că „ambele părți se autonumeau patrioți adevărați și acuzau cealaltă parte de dogmatism și prolectulism, era un semn sigur că acele etichete aveau mai mult decât rol descriptiv”(Katherine Verdery, 1994, 156), cu alte cuvinte, ambele tabere erau de părere că poziția lor este cea

favorabilă pentru națiune, deși putem afirma că definițiile lor cu privire la națiune probabil erau distincte.

Antiprotocroniști refuză să-și mai expună „părerea, fie că era alegerea lor, fie că era impusă, tăcerea relativă a acestui grup împiedică exemplificarea ideilor lor”(Katherine Verdery, 1994, p 159), această tăcere arată câmpul în care se dezvoltă protocronismul, fapt ce avea să fie tot mai relevant pe scena publică și politică.

Edgar Papu în articolul său „Protocronism românesc” argumentează opiniile conform cărora tradiția literară națională nu era inspirată de modelul occidental, ci era una originală. Autorul afirmă că lucrările literare românești prevesteau de fapt evoluția din occident, dar dezavantajul suprem era faptul că erau prea puțin cunoscute aceste lucrări și prin urmare nu erau recunoscute pe plan internațional. Papu susține că „una din dominantele trăsături definitorii ale literaturii noastre, în context universal,

este protocronismul” (Papu, 1974), iar în același timp, autorul se plânge de faptul că românii nu își apreciau cum trebuie capacitățile lor intelectuale și potențialul. El consideră ca românii nu trebuie să se privească ca făcând parte dintr-o periferie, ci ca ceva capabil aflat la răscrucea marilor civilizații (Katherine Verdery, 1994, 164). Deși toate aceste idei vizau în primul rând raportul cu occidentul, era clar că aveau efect și asupra sovieticilor, în principal prin diminuarea gloriei lor de a fi primii în toate.

Antiprotocronismul înclină către capital-import, care aduce dezvoltare, export prin aducerea valorilor culturale Occidentale pentru dezvoltarea literară națională. În tabăra cealaltă sunt scrierile protocroniste, care susțin oprirea de influențe literare din Occident pentru apărarea identității pe plan local.

Un autor român care discută despre miturile istorice este Alexadru Zub pe care le vede ca „mutațiile radicale în

sfera puterii” care au „epifenomen intensificarea mitogenezei” cu avantaje pentru putere, care prin acest lucru se legitimizează. În cadrul perioadei comuniste românești există mai multe dimensiuni, astfel în prima fază este expusă o imagine către deschidere, a doua fază este expusă prin cultul personalității și implicațiile acestuia, care se continuă cu socialismul dinastic, astfel „substanța mitului este dependent de prioritizările ideologice ale momentului”. Tezele din iulie 1971 constituie începutul național-comunismului din România, iar în 1974 ia naștere conceptul de protocronism a lui Nicolae Ceaușescu care este inspirat de vizitele făcute în China și Coreea de Nord. În consecință, Ceaușescu impune elitelor să ridice tot mai mult rolul partidului în acea perioadă și să ajusteze perioada istorică în funcție de nevoile discursului național. Raoul Girardet semnalează patru teme ale naționalismului ideologic și anume „suveranitate, unitate, istoria unei națiuni, pretenția de universalitate”,

aceste teme sunt evident prezente în naționalismul din România (A. Tomiță, 2007, p 19). Astfel, urmărind acea perioadă, se pot observa cu ușurință aceste patru aspecte ale naționalismului ideologic, care se infiltrează în planul social, cultural și politic. Se face o invocare a istoriei eroice și a valorilor naționale, care în mod conștient și intenționat au fost duse la un nivel hiperbolizat.

Dan Zamfirescu consideră că familia Ceaușescu a avut o dublă sursă de inspirație în tezele din iulie 1971, pe de o parte „a menajat susceptibilitățile moscovite și a evitat o invazie”, iar pe de altă parte „s-a arătat sincronă cu ultima modă la Paris în materialele de cultură-decultură” (A. Tomiță, 2007, p39). Astfel reiese că nu doar ce a văzut cuplul Ceaușescu în vizita din China și Coreea de Nord a pornit ideea de instaurare a acestei „revoluții culturale”, ci au fost și o serie de alți factori implicați. Puterea, în acest mod, își pune amprenta asupra mediului

cultural. În anumite contexte liberale politice de astăzi, poate părea ciudat că puterea politică își caută legitimitatea într-un concept literar, care privea exclusiv discuțiile celor specializați în acest domeniu, dar textele protocroniste ajung să aibă ca scop lăudarea lui Nicolae Ceaușescu și în consecință menținerea imaginii eroice și victorioase pe care dorea regimul să o proiecteze asupra națiunii. Antropologul Katherin Verdery consideră că protocronismul lui Nicolae Ceaușescu avea ca scop schimbarea și îmbunătățirea modului în care România era percepută pe plan internațional.

Edgar Papu aduce ideea de protocronism dar nu oferă o definiție clară a ei, dar aduce în discuție ideea de identificare și analiza creativității românești ca pe un act reparator vital. E. Papu doar constată existența acestui fenomen. Papu aduce în discuție premise importante și anume că protocronismul este o cale de acces pentru cultura română la universalitate,

iar odată cu definirea conceptului își fac simțită prezența mai multi autori interesați. Există mulți protocroniști dar nu erau prezenți din cauza lipsei conceptului și a modelelor necesare. După eseu publicat de Edgar Papu în 1974, mai apar și alte lucrări, dar Edgar Papu găsește „cea mai solidă rațiune de ordin istoric și filosofic-cultural a unui protocronism românesc” și anume „funcțiunea sintetică a romanității între cele două Europe”. (A. Tomiță, 2007, p 57).

Propaganda protocronistă reprezentativă pentru perioada respectivă viza discreditarea adversarilor, pe care îi acuzau de nepatriotism. Ideea lui Papu viza planul teoriei literare, dar pe parcurs capătă mutații și mai multe semnificații care duc la un spectru larg, care ajunge să cuprindă mai multe domenii, astfel protocronismul alimentează cultul personalității lui Nicolae și Elena Ceaușescu.

Propaganda care are loc în cadrul protocronismului „matur” se extinde pe două niveluri, pe de o parte suplimentarea legitimității conceptuale, iar pe de altă parte definirea fundamentelor acestuia. (A. Tomiță, 2007, p. 87). Sîpîritualitatea românească este și ea trecută prin filtrul protocronismului care păstrează doar atribuiri extraordinare, iar D. Zamfirescu afirmă că „protocronismul românesc se erija așadar, în justițiarul culturilor mici (A. Tomiță, 2007, p 90).

Pentru a deveni credibilă este promovată pe canalele de informare adecvate, datorită acestui lucru are acces la publicul larg, îl captivează și îl informează constant cu noutățile din domeniu. În această perioadă programele de televiziune și radio aveau ca protagonist principal cuplul Ceaușescu, iar presa largă viza tot această idee, dar cei care erau antiprotocroniști nu aveau o opinie publică care să cuprindă toată țara, tot ce se întâmpla era pe plan local.

Un autor care aduce insulte la adresa lui Elena Ceaușescu este Pacepa, care după fuga lui, publică în 1988 o lucrare în care aduce în discuție gusturile Elenei pentru rochiile scumpe și hainele de blană. Motivul acestei publicații era de a submina autoritatea pozițiilor celor doi, portretizați ca fiind eroi ai națiunii românești, ale căror principale interese coincid cu cele ale colectivului. Poziția lui Nicolae este foarte fermă față de aceste acuzații și îi ia apărarea soției sale, spunând că „Elena este mama tuturor” și că prin urmare își permite astfel de luxuri, pentru Nicolae ea este o femeie admirabilă. În urma acestei altercații, reacția este imediată, iar chipul Elenei apare pe coperta mai multor publicații, pentru a reasigura națiunea de importanța „mamei” și pentru a menține imaginea pe care o dorea regimul.

În conculzie, pentru mine ideile protocroniste încep să se țasă în România începând cu anul 1974, când G. Maurer pierde poziția de prim-ministru.

În această perioadă are loc o revoluție culturală, apar noi intelectuali plătiți de partid, care propun un discurs în prima fază anti-sovietic, fiind o schimbare majoră de la un discurs care punea accept pe Uniunea Sovietică, pe universalitate, pe clasa muncitoare, pe cuceririle revoluție mondiale, etc.

Acesta este momentul când încep să apară și filmele naționale (Dacia, Columna, Stefan cel Mare, etc). În aceste filme mesajul este că românii au fost primii pe teritoriul care este azi România, că suntem urmași ai Romei, sunte viteji, capabili. Acest lucru este foarte important pentru ceea ce înseamnă identitate națională, un element fundamental al identității naționale este unicitatea, dacă nu îi spui unui popor că are caracteristici unice, care îi aparțin doar lui, atunci nu apare mândria culturală, identitatea de grup, nu apare conturat clar motivul pentru care datorezi loialitate statului respectiv. Ceaușescu voia să arate că românii sunt unici și că nu au niciun fel de

determinism occidental, imperiul Roman era un imperiu occidental, iar Ceaușescu era anti-occidental, anti-capitalist și anti-sovietic, era român.

A fost cultivat permanent cultul personalității, protocronismul este singura doctrină care îi prezintă pe români ca fiind excepționali, iar după 1990 acestei exagerări i s-a răspuns cu un impuls anti-național la fel de puternic. Oamenii preferă mai mult libertatea decât stabilitatea, libertatea înseamnă inițiativă personală, problemă care apare la multe state comuniste după 1990. În România libertatea din punct de vedere economic s-a tradus într-un capitalism comprador, capitalism care produce subdezvoltare, iar din această cauză încep să se închidă multe din fabrici. Elita din acea perioadă era aleasă de Elena Ceaușescu, era anti-americană și anti-capitalistă dar nu se putea, cu o astfel de elită incompetentă, să te apropii de America. România între 1975-1988 primește clauza națiunii celei mai favorabile, iar

începând cu data de 3 iulie 1988 îi este retrasă clauza, datorită încălcării tot mai puternice a drepturilor omului. Astfel Ceaușescu ajunge să fie în conflict și cu America și cu Uniunea Sovietică. Protocronismul este o exagerare, dar este o încercare de excepționalism românesc.

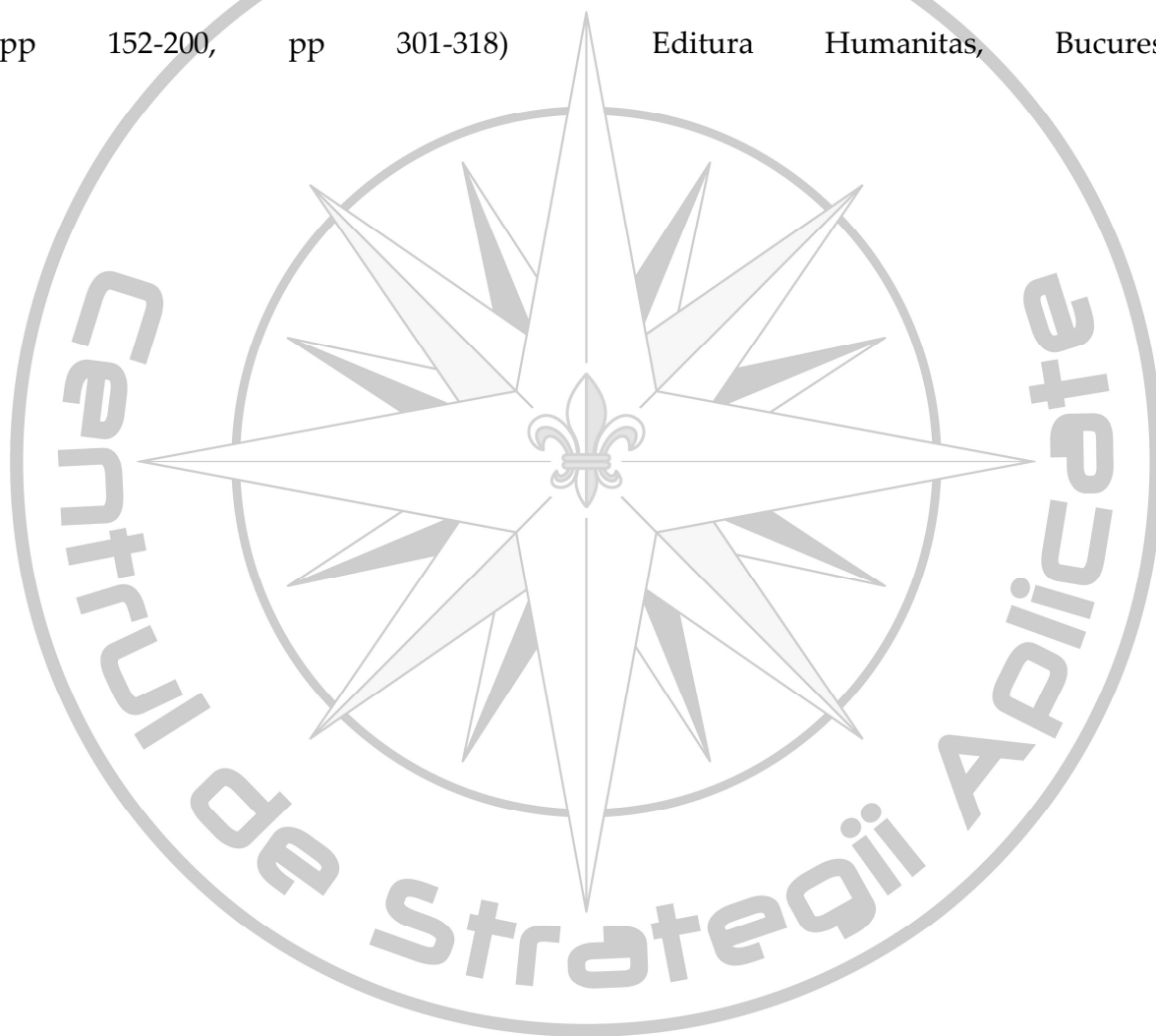
Protocronismul lui Ceaușescu, propune un discurs anti-sovietic, regim național. Ceaușescu preia modelul sovietic astfel afirmând că România deține loc fruntaș în cam toate domeniile, atât cultural, cât și politic și economic. Această doctrină exagera totul, la modul extraordinar, această perioadă este unica de acest tip din istoria noastră. Deși românii aveau o viață foarte limitată, era cultivat încontinuu cultul lui Ceaușescu. Impactul acestui cult este observabil și astăzi, manifestat prin o nostalgie după un trecut înscenat.

BIBLIOGRAFIE

Alexandra Tomiță (2007). **O istorie glorioasă. Dosarul protocronismului românesc** (pp 15-110). Editura Cartea Românească, București

Edgar Papu (1974), **Protocronism românesc, Secolul 20 nr.160-161 (5-6)**, pp 8-11.

Katherine Verdery (1994). **Compromis si rezistenta. Cultura romana sub Ceausescu** (pp 152-200, pp 301-318) Editura Humanitas, Bucuresti

Profesorul român în postmodernitate. Soluții de ieșire din criză

Le professeur roumain dans la postmodernité. Solutions pour sortir de la crise

Antonio Boloț¹

Abstract

În postmodernitate școala românească se confruntă cu noi provocări. Pentru a avea viitori cetățeni cu adevărat competenți în diferite domenii de activitate și solidari este nevoie ca profesorii să se concentreze mai mult asupra laturii etice a formării tinerelor generații, altfel falsele valori le vor înlocui pe cele adevărate, șubrezind astfel etosul neamului românesc. Nu ne dorim acest lucru.

Cuvinte cheie: postmodernitate, criză, școala românească, etică, elevi, profesor

En postmodernité l'école roumaine est confrontée à de nouveaux défis.. Pour avoir de futurs citoyens vraiment compétents dans différents domaines d'activité et solidaires, il est nécessaire que les enseignants se concentrent davantage sur le côté éthique de la formation de la nouvelle génération, autrement les valeurs fausses remplaceront les vraies valeurs fragilisant l'ethos du peuple roumain. Et nous ne le souhaitons pas du tout.

¹ Profesor, absolvent al Facultății de Istorie și Filologie din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Studii de masterat, specializarea „Literatură și cultură românească în context european”. Domenii de interes: educație, literatură, sociologie, psihologie, teologie ortodoxă.

Introducere

Din păcate, de zeci de ani deja se tot vorbește în învățământul românesc despre nevoia de reformă, dar rezultatele întârzie să apară. S-au modificat o serie de documente școlare, manuale, metode, tehnici și mijloace de învățământ, dar nu s-au obținut încă reușitele așteptate. În general, roadele învățaturii elevilor sunt, an de an, din ce în ce mai slabe iar societatea a intrat în derivă, într-o decădere vizibilă în ceea ce privește bunele relații dintre oameni. Considerăm că cei care s-au gândit până acum la proiecte de reformă, fie creații personale, fie preluări din țările apusene, au nesocotit ce era esențial, omul în dimensiunea sa etică, morală. S-a urmărit aproape obositor atingerea de către elevi a unor competențe științifice măsurabile, cuantificabile, dar foarte puțin sau deloc creșterea morală, aspect mai greu de măsurat și de notat la vreun examen.

Idealul educațional

Cineva spunea că puterea unui om constă în bunătate. Altcineva opina că minți luminate avem, dar caracterele ne lipsesc. Am ajuns acum să avem specialiști, oameni competenți în diferite domenii de activitate, dar care nu văd în omul de lângă ei semenul, că celălalt are o aceeași origine și este chip al lui Dumnezeu. Trăim realitatea tristă pe care o exprimă cuvintele lui François Rabelais: „Știința fără conștiință este ruina sufletului.” Se impune să insistăm ca dascăli și asupra creșterii acestei dimensiuni spirituale, pentru că altfel „... dacă educația se pierde în școală, școala devine primejdioasă pentru oameni și popoare, fiindcă omul școlit și lipsit de caracter este mult mai primejdios pentru sine și pentru ceilalți decât omul neșcolit și lipsit de caracter. Acesta este lipsit de caracter din slăbiciune, cel dintâi din convingere.” (Sfântul Nicolae Velimirovici *apud* Ciocârlan 2014, p. 85)

Școala românească în contextul actual

Astăzi, în societatea românească există trei tipuri de mentalități: 1. cea care e încă ancorată în „etica” doctrinei socialiste sau comuniste, care-i cuprinde pe destui nostalgici în vârstă, dar și pe unii tineri cărora le-a fost transmisă, mai mult prin influențare verbală; 2. cea care este reprezentată de oamenii care gândesc, au idealuri și lucrează în ritmul rapid cerut de lumea globalizată, postmodernă, a comunicării generalizate și a noilor tehnologii; 3. în sfârșit, cea creștină, a celor care încearcă să-și ghideze viața, în variatele manifestări ale sale, potrivit învățaturii creștine.

Am făcut încă de la început această clasificare pentru că ea ne ajută să înțelegem mai bine contextul în care funcționează învățământul, școala din România.

Nu de puține ori, discutând cu colegii profesori cu mai mulți ani de

experiență, am putut auzi aprecieri în legătură cu felul cum erau elevii „pe vremuri”, adică înainte de anul 1989. „Înainte” elevii erau mai disciplinați, mai cuminți, învățau mai bine. „Acum” este jale, pare că lumea a înnebunit și e din ce în ce mai greu ca dascăl să-ți poți împlini menirea, aceea de a educa și a instrui noile generații. Trebuie spus că ne referim la elevii din prezent care studiază la grupuri școlare și licee tehnologice. Nu avem experiență didactică la catedra colegiilor naționale și a liceelor teoretice. Probabil că sunt două categorii de școli și de elevi în legătură cu care nu ne putem exprima aceleași puncte de vedere.

Ni se pare că dintre colegii cu experiență didactică îndelungată, nu mulți sunt aceia care au încercat să-și explice de ce sunt elevii de acum astfel, prin ce diferă timpurile pe care le trăim noi astăzi de perioada comunistă. Fără cunoașterea cât de cât clară a parametrilor noii lumi în care trăim, putem cădea foarte ușor în aprecieri

eronate, ca de pildă să spunem că din cauză că elevii de astăzi sunt dezinteresați, agitați și nepoliticoși, învățământul și lumea de dinainte de Decembrie 1989 au fost ideale, fără cusur.

Doar buna cunoaștere a lumii în care trăim ne poate oferi premisele pentru o schimbare a ceea ce nu funcționează bine, dacă dorim să avem elevi mai buni și mai competenți, cetățeni mai responsabili și mai solidari.

Noile influențe ale postmodenității asupra mentalităților.

Pe scurt, vom încerca să prezentăm în continuare câteva caracteristici ale lumii postmoderne în care trăim (fie că ne place, fie că nu). Lumea postmodernă nu acceptă autorități absolute, totul este relativ, măsura tuturor lucrurilor o poate da individul, indiferent de ce cred unii și alții. Se poate crede că răul e bine, considerându-se că e un „drept al omului” (sic!). George Bădăraș descrie

postmodernismul astfel: „...creația postmodernă presupune «lichidarea» umanismului tradițional (cultul Rațiunii, teoria Cogito-ului transcendent) și aspiră spre un *nou umanism* adecvat stadiului actual postindustrial, care deschide perspectiva unei contopiri a omului cu viața, presupunând o morală a «bucuriei de a trăi».” (Bădăraș 2007, p. 6), „În postmodernism, *ierarhia* este înlocuită de *heterarhie*: e un univers lipsit de centru, cu structură autoreflexivă, în care ființa nu mai este fundamentată metafizic, nu se raportează la fenomenele lumii reale, ci e o entitate aleatorie, contextuală, în condițiile relativizării conjuncturale a valorilor.” (Bădăraș 2007, p. 6)

Potrivit viziunii lui Ihab Hassan, postmodernismul se caracterizează prin următoarele elemente: *dezumanizare*, *erotism*, *primitivism*, *tehnologism*, *urbanism*, *experimentalism* și *antinominalism*. Gândindu-ne la categoriile cu care a operat Fr. Nietzsche

în *Nașterea tragediei*, dacă modernismului i-am putea asocia dimensiunea apolinicului, postmodernismului i s-ar potrivi cea a dionisiacului.

Omul postmodern este unul fără identitate, lipsit de timpul și de aplecarea spre meditație, trăitor într-o lume a iluziilor raiului pământesc promovat cu obstinație de către mass-media.

Individualismul și preocuparea pentru autoconservare a omului postmodern au dus la înlocuirea moralei creștine cu un tip de rațiune anarhică (dacă ne este permis oximoronul) ce relativizează totul. Profitul și dorința de câștig instant, spiritul concurențial, toate aceste noi preocupări din sfera activităților economice au adus schimbări importante modului firesc (creștin) de gândire. Se poate ca în atare condiții o oportunitate de afaceri să devină cel mai solid argument să întreprinzi ceva, chiar dacă ceea ce vei face intră în contradicție cu principiile

morale. În goana nebună a vieții se uită că: „Motivația morală se află în conflict cu cea a câștigului pentru că pretinde solidaritate, ajutor dezinteresat, dispoziția de a-l ajuta pe aproapele aflat în nevoie fără a cere sau a aștepta vreo recompensă. Atitudinea morală se exprimă în respectul față de nevoile altuia și are adesea ca urmare abținerea proprie și renunțarea la câștigul personal.” (Bauman & May 2008, p. 104)

O foarte mare influență în privința cultivării mentalității consumeriste, postmoderne o au noile mijloace de comunicare în masă, explozia comunicațională. Aici nu dorim să se înțeleagă faptul că nu ar fi bune libertatea cuvântului, tehnologia și diversificarea modalităților de comunicare („Tehnica și confortul sânt bune, dar într-o lume în care morala și spiritul nu au demisionat!” (Bernea 2010, p. 30)). Partea proastă, nocivă, provine din conținutul (sau lipsa lui) și maniera de prezentare agresivă în scop

propagandistic, de data aceasta nu neapărat politic, dar în mod cert economic. Avem astfel clasicele mijloace de informare: ziarul, revista, cartea, la care se adaugă altele cu o putere mult mai mare de persuasiune: televiziunea, internetul, publicitatea stradală și cea strident colorată întâlnită în cunoscutele *mall-uri* din marile orașe.

Omul postmodern nu mai ia în calcul voința lui Dumnezeu, nu mai relaționează cu El, deși încă nu se dezice total de Creator, Îi admite existența: „În toate timpurile, omul a fugit de Dumnezeu. Ceva deosebește însă fuga de astăzi de cea de altădată: odinioară, credința era *Normalul*, ea îi stătea omului în față, exista o Lume a credinței *obiective*. Fuga, dimpotrivă, se petrecea numai în individul izolat... Astăzi este invers: Credința ca lume exterioară obiectivă este distrusă. ...individul trebuie în fiecare clipă, mereu, *să-și creeze* credința printr-un act de decizie; căci astăzi nu credința, ci fuga este

lumea obiectivă.” (Max Picard *apud* Iloaie 2009, p. 69)

Oamenii contemporani au tendința de a accepta fără simț critic ideile livrate de către lumea exterioară, fără să pătrundă substanța lor. În cazul României, tinerii sunt complet debusolați. Mediul în care trăiesc ei acum e o mixtură între rămășițele unui regim mort, comunismul, dar care a adus cu sine consecințe nefaste la nivelul mentalităților, și o „cultură de tip mediatic”. (Prof. univ. dr. Ilie Bădescu *apud* Gheorghe 2006, p. 7)

Din cauza unei insuficiente educații primite în familie, dar și din cauza neconștientizării corecte de către profesori a stării de fapt și a absenței unei reacții potrivite de contracarare a fenomenului, elevii noștri se pierd. Fiind lipsiți de discernământ și de raportarea la niște valori tari, iată ce influență nefastă pot avea mediile de comunicare moderne asupra lor: „Televiziunea remodelează radical lumea. Lumea cea nouă, în care omul nu se mai regăsește,

căci și-a pierdut centrul, adică pe Dumnezeu, este o lume care se livrează hipnotic idolatriei televiziunii. Biografia insului și istoria societăților moderne L-au pierdut pe Dumnezeu, iar lucrul acesta face din ființa individuală și colectivă victime sigure ale unei lumi dominate de hipnoza televiziunii. Biografia și istoria fără de Dumnezeu, fără de ritmul factorilor prin care se propagă intervenția proniatoare a lui Dumnezeu sunt derulări haotice, haos și anarhie, rătăcire și teribilă oboseală, din care decurge cu necesitate ideea că viața este fără sens și istoria este absurdă. Ieșirea din oboseală, evadare din lumea fără de sens sunt cele două promisiuni ale televizualului..." (Prof. univ. dr. Ilie Bădescu *apud* Gheorghe 2006, p. 8)

Trăind într-un astfel de context în care omul s-a deformat atât de mult, și școala își trăiește criza sa. Imaginile violente de la televizor și sexualitatea care asaltează zilnic mintea copiilor, ambele influențează cu mult mai mult psihicul tinerilor decât activitatea

profesorilor la clasă. Elevii noștri au devenit „iubitori de *fast-food* emoțional” (Cury) din cauza influenței mass-mediei și a bombardamentului informațional. Din această pricină profesorii nu mai reușesc să-i atingă în plan emoțional pe elevii lor, „Educația trece printr-o criză fără precedent în istorie. Elevii se simt dați la o parte, nu se concentrează, nu au plăcerea de a învăța și sunt agitați.” (Cury)

Posibile soluții de ieșire din criză

Și până acum, profesorul a fost cel care, la clasă, a urmărit atingerea de către elevi a competențelor necesare. Vremurile actuale, considerăm noi, impun noi abordări în activitatea didactică a profesorului. Elevii de astăzi sunt foarte diferiți de cei de acum 5, 10 sau 15 ani. Un an diferență între clase aduce cu sine atitudini destul de diferite. Psihologiile se schimbă, la fel și așteptările de la societate, școală, profesori. Mai mult ca oricând, astăzi, profesorii trebuie să aibă capacitatea de a se adapta, de a înțelege și de a găsi

soluții adecvate problemelor și blocajelor apărute în viața noilor școlari.

Pentru a sădi în conștiințele elevilor principiile etice, e nevoie ca în primul rând noi, dascălii, să le respectăm. Mai bine spus, să avem un mod de viață moral. E greu, dacă nu imposibil, să pretinzi altuia să dobândească ceea ce el nu poate să vadă la tine. Tinerii au niște „antene” foarte bune, surprind cu ușurință ceea ce nu e autentic în jur. Nu considerăm că ne putem permite să ne facem că nu vedem ceea ce alții observă la noi. Credem că o bună cunoaștere de sine poate ajuta profesorul să aibă un mai mare succes în educarea elevilor. Se știe acest adevăr de multe sute de ani, că o condiție a înțelepciunii este cunoașterea de sine. În fiecare dintre noi există mai multe fațete, atunci când încă nu am ajuns să fim unificați interior: „Cineva a zis că în orice om sunt patru persoane: cea pe care o știe lumea, cea pe care o știu oamenii apropiați, cea pe care o știe numai el însuși și cea pe care o știe doar

Dumnezeu. În cea mai mare parte, aceste patru persoane nu seamănă una cu alta decât puțin.” (*Fiecare zi, un dar al lui Dumnezeu...* 2012, p. 22)

E nevoie de multă atenție la viața proprie a profesorului, fiindcă, suprarational, el transmite stări pozitive sau negative elevilor cu care intră în contact: „Viața noastră se răsfrânge de la sine asupra celor din jur, și trebuie să ne străduim din toate puterile ca această răsfrângere să aducă folos, ușurare și vindecare. Învrăurirea noastră asupra semenilor lucrează nu numai cu voia, ci și fără voia noastră, fără ca măcar să băgăm de seamă. Ceva insesizabil se răspândește asupra celor din jur din toată ființa noastră, ca parfumul delicat al unei flori ce saturează aerul fără să ne dăm seama (...) Atât neajunsurile, cât și calitățile noastre sunt molipsitoare.” (*Fiecare zi, un dar al lui Dumnezeu...* 2012, pp. 32-33) Iată cum profesorul are de făcut un dublu proces educativ: unul interior, de autoformare, și altul exterior, de formare a elevilor. Nu

trebuie totuși să ne erijăm în instanțe morale absolute. Putem tinde spre desăvârșire, dar având mereu conștiința că suntem ființe limitate și că, dacă dobândim ceva, este dar de la Dumnezeu.

Luigi Giussani întărește și el cele scrise în citatul anterior: „Ceea ce educă este credința educatorului, în măsura în care este viață.” (Giussani 2005, p. 99), „De aceea dacă a educa înseamnă a propune, această propunere poate ajunge la inima celuilalt, poate risca să-l miște pe celălalt, să-l emoționeze pe celălalt doar în virtutea unei energii care are ca origine propria prezență; iar această energie există dacă cineva prețuiește și iubește viața, dacă știe ce este.” (Giussani 2005, p. 122)

Concluzii

În concluzie, credem că în primul rând o reformă cu adevărat eficientă se poate face începând cu schimbarea mentalității și a moralității. Altfel, putem vorbi doar despre formalism și

birocratizare a învățământului, modificări exterioare care nu conving și nu motivează în vreun fel profesorul să se schimbe și să orienteze în mai bine mersul lucrurilor din jurul său.

BIBLIOGRAFIE

1. Bauman, Zygmunt & May, Tim 2008, Gândirea sociologică. Traducere din engleză de Mihai C. Udma. București: Editura Humanitas.
2. Bădăraș, George 2007, Postmodernismul românesc. Iași: Editura Institutul European.
3. Bernea, Ernest 2010, Meditații filosofice. Note pentru o filosofie inactuală. București: Editura Predania.
4. Ciocârlan, Sergiu 2014, Literatura în Lumina Ortodoxiei. Tipărită. Cuvânt înainte de Costion Nicolescu. Cluj-Napoca București: Editura Renașterea Editura Areopag.
5. Cury, Augusto, Părinți străluciți, profesori fascinanți, <http://ro.scribd.com/doc/225904257/Augusto-Cury-Parinti-Straluciti-Profesori-Fascinanti> (accesat la data de 15 iulie 2014).
6. Gheorghe, Virgiliu 2006, Efectele televiziunii asupra minții umane. A doua ediție. București: Editura Prodromos.
7. Giussani, Luigi 2005, Riscul educativ. Creație de personalitate și de istorie. Traducere: Victoria Câmpan, în colaborare cu Mihaela Alina Boancă. Lector: Anna Tetta. București: Editura Corint.
8. Iloaie, Pr. Ștefan 2009, Morala creștină și etica postmodernă. O întâlnire necesară. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
9. Fiecare zi, un dar al lui Dumnezeu. 366 cuvinte de folos pentru toate zilele anului. Ediția a doua. Traducere din limba rusă de Adrian Tănăsescu-Vlas 2012. București: Editura Sophia.

RECENZII

**„Strategiile de securitate națională în spațiul euroatlantic”
volum colectiv coordonat de Marian Zulean**

**„National security strategies in the Euro-Atlantic area” – collective volume
coordinated by Marian Zulean**

-recenzie-

Moldovan Nelu Cristian⁹

În plină polemică privind Strategia Națională de Apărare a României, elaborată de administrația prezidențială a președintelui Klaus Iohannis, profesorul universitar Marian Zulean coordonează un volum care încearcă să umple un gol de cunoaștere generat de discuțiile aprinse atât în instituțiile statului, cât și în spațiul public, asupra documentului care stabilește direcțiile de urmat în privința a ceea ce urmărește țara noastră în domeniul apărării și securității.

În carte semnează, autori deja consacrați în domeniul științelor politice, studiilor de securitate sau relațiilor internaționale, precum Marian Zulean, Silviu Petre, Monica Oproiu sau Costinel Anuța, care oferă o opinie pertinentă asupra a ceea ce cartea dorește să transmită, dar și tineri cercetători precum, Cristina Gabriela Săvuleț și Raluca Nicoleta Haliț, care propun o viziune nouă asupra subiectului abordat, bazându-se pe o cercetare amplă a strategiilor de securitate a României, după 1990. De asemenea, cartea conține traducerea unui articol științific extrem de pertinent, semnat de Oliver de France și Nick Witney, care demonstrează că cercetarea românească pe această temă se armonizează în mare măsură cu cea occidentală. Cu singura excepție menționată, volumul încearcă să reprezinte ideile unei noi școli de gândire românească, inspirată mai mult sau mai puțin din școala de gândire occidentală.

⁹ Masterand Studii de Securitate și Analiza Informațiilor, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București și membru al Grupului de Studii de Securitate

Pornind de la problemele de securitate specifice perioadei post-război rece, inspirându-se din ideile unor autori precum Samuel Huntington sau Alan G. Stoelberg, volumul continuă munca începută de profesorul Marian Zulean prin cartea „Politica de securitate națională”, apărută în anul 2007, la editura Polirom. Însă noua carte, „Strategiile de securitate națională”, pune mai mult accentul pe formularea propriu-zisă a respectivelor strategii, pe ceea ce ar trebui să conțină ele.

În primul capitol, semnat de Marian Zulean și intitulat „Elaborarea strategiilor de securitate națională: concepte, metode și tehnici de formulare”, acesta încearcă să ofere un ghid de formulare a strategiilor de securitate națională în România, preluând literatura de specialitate în acest domeniu și adaptând-o spațiului românesc. Autorul explică în detaliu ce semnifică o strategie în general și una de securitate națională în special; indiferent că se numește strategie națională de

securitate, de apărare sau cartă albă, ea reprezintă în fapt o „grand-strategy”. De asemenea se încearcă o trecere în revistă a strategiilor de securitate a unor actori globali sau regionali precum NATO, UE, Marea Britanie, SUA, Franța, Polonia și România, pentru ca, în final, să ofere unele concluzii și recomandări pentru formularea strategiilor de securitate națională, oferindu-se câteva recomandări suplimentare și de bun-augur pentru țara noastră.

În capitolul II, numit „Elaborarea strategiilor de securitate în secolul XXI: cazul Uniunii Europene”, Monica Oproiu analizează în detaliu, pornind de la contextul de securitate în care este situată UE în momentul de față, cultura strategică a Uniunii față de acest subiect și mecanismul prin care instituțiile europene au formulat și au încercat să îmbunătățească prima dată Politica Europeană și de Securitate Comună și apoi Politica de Securitate și Apărare Comună, începând cu Tratatul de la

Maastricht, din 1992, care a dus la formarea Comunității Europene așa cum o știm noi astăzi și până la cel de la Lisabona, din 2009. Sunt prezentate noile aspecte instituționale ale politicilor europene de securitate după Lisabona. Autoarea arată că Strategia de Securitatea Europeană, elaborată în 2003, nu mai este valabilă în actualul context de securitate, dar că Uniunea încearcă să facă unele eforturi prin care să se ancoreze în realitățile vremii și să își stabilească rolul clar pe care vrea să îl joace în strategia de securitate pe plan mondial.

Cel de-al treilea capitol oferă pata de culoare a volumului, fiind traducerea unui studiu realizat de cei doi autori, Oliver de France și Nick Whitney pentru Institutul de Cercetare Strategică al Școlii Militare din Franța. Aceștia compară toate cele 27 de strategii de securitate ale statelor membre UE și descoperă că fiecare dintre acestea își urmăresc în principal propriul interes și sunt scrise în funcție de amenințările

specifice fiecărei țări și de actorii regionali apropiați, care le-ar putea influența. Autorii grupează țările UE în patru categorii: „globaliștii”, cei care se concentrează asupra echilibrelor variabile de putere și a obiectivelor generale de politici, fără a studia consecințele operaționale, „localiștii”, pentru care considerațiile de ordin operațional sunt mai importante decât preocupările strategice mai largi, preocupându-se în special de granițele proprii, „abstenționiștii”, cei care nu mai elaborează cu adevărat strategii de securitate și „plutitorii”, cei care nu sunt în contact cu realitățile actuale. Articolul concluzionează că proiectul european de apărare nu va funcționa, decât dacă cele 27 de state ale Uniunii Europene nu își vor armoniza politicile de securitate naționale.

Capitolul IV, elaborat de Silviu Petre, analizează amplu cultura de securitate a Germaniei. Denumit „Carta Alba a apărării germane: de la formulare la implementare”, capitolul conține și

referințe istorice, argumentând că Germania și-a asumat trecutul în scrierea Cartei Albe din 2006, considerat de autor, documentul reprezentativ pentru strategia de securitate germană. Cultura de securitate germană post-belică pornește de la organizarea țării de către Konrad Adenauer și este filtrată permanent de instituțiile și elitele germane. Venirea Angelei Merkel în funcția de cancelar, reprezintă o nouă etapă în istoria Germaniei și Carta Albă a Apărării din 2006 demonstrează acest lucru. Documentul, este în viziunea lui Petre, o strategie de securitate națională, cu Bundeswehr-ul ca instrument al acestei politici de securitate și adaptată provocărilor de securitate ale noului mediu internațional. De asemenea, documentul schițează principiile ce ghidează politica externă germană. Practic, în urma analizei făcute asupra culturii de securitate germană reflectată de Carta Albă 2006 și comportamentul țării conduse de Merkel în ultimii zece ani, Silviu Petre își pune întrebarea dacă

nu ne îndreptăm spre o doctrină Merkel, dominată de mercantilism.

În capitolul V, Costinel Anuța reușește o amplă trecere în revistă a tot ceea ce înseamnă document ce are legătură cu securitatea în România post-1989, în ciuda confuziei și reticenței de a folosi termenul „securitate” și al înlocui cu cel de apărare. În prima parte, autorul analizează modul în care au fost elaborate legile țării cu privire la securitate și strategiile de securitate și apărare, în funcție de contextul în care se afla țara noastră la momentul elaborării acestor documente. Astfel el împarte perioada de după 1990 în mai multe părți în funcție de gradul de materializare a amenințărilor la adresa României, incluzând aici conflictele regionale de după destrămarea Tratatului de la Varșovia, formele abstracte ale amenințării teroriste în țara noastră după 11 septembrie 2001, precum și în funcție de relaționarea externă a României, și anume pregătirea integrării și apoi integrarea în structurile

euro-atlantice, găsim și alte perioade precum cea a apropierei de Statele Unite (1994-2001) și o paralizie strategică între 2002-2003. În cea de-a doua parte a capitolului, Anuța reușește o analiză de fond și de conținut cu ajutorul un soft electronic QDA Miner. Cu ajutorul acestuia, descoperă că preocuparea principală a tuturor strategiilor analizate este interesul de supraviețuire al statului. Pe de altă parte, unele strategii pun pe primul plan securitatea individuală, altele se referă la cea socială. Alte concepte găsite de soft și analizate de autor sunt cele de oportunități sau direcții de acțiune, managementul crizelor și resurse alocate. În fine, autorul analizează critic managementul de implementare a acestor documente strategice și atrage atenția asupra faptului că procesul de implementare este unul deficitar și că este nevoie de o abordare mult mai coerentă în procesul de planificare. Tot capitolul este însoțit de grafice sugestive, care ne ajută să înțelegem

fiecare strategie de securitate sau apărare a țării noastre în profunzime și să ne dăm seama de contextul în care a fost adoptată.

Ultimul capitol, redactat de Cristina Gabriela Săvuleț și Raluca Nicoleta Haliț analizează în detaliu Strategia Națională de Securitate a României din 2006 și dezbateră publică generată de aceasta. Autoarele consideră SSNR 2006, drept cea mai complexă și mai bine realizată Strategie de securitate pe care a avut-o România, adaptată la contextul de securitate al aceluși an și la realitățile geopolitice ale NATO și UE. Regăsim în capitol o analiză exhaustivă a tot ceea ce a însemnat dezbateră în jurul Strategiei și criticile îndreptate în special persoanei Președintelui de atunci, Traian Băsescu și nu ideilor regăsite în textul SSNR 2006. Ideile cheie regăsite în Strategie sunt unele noi, adaptate din textele NATO, UE sau strategiei americane de securitate. Printre acestea regăsim termeni precum „integrare”, „apărare pre-emptivă” modificat

ulterior în „apărare anticipativă” sau „bună guvernare”.

dedesubturile unui asemenea document.

Autoarele concluzionează că documentul reprezintă un ghid pentru următoarele Strategii de Securitate ale României, cu condiția ca acestea să se adapteze mereu noilor provocări de securitate, care sunt într-o permanentă schimbare.

Extrem de bine documentat, cu păreri pertinente ale unor experți de clasă mondială, cu analize asupra mai multor strategii de securitate, dar în același timp scris într-un limbaj pe care îl înțeleg și cei care nu sunt specialiști în domeniu, volumul „Strategiile de securitate națională în spațiul euroatlantic” reprezintă un punct de început ce trebuie lecturat neapărat de toți cei interesați de redactarea unor strategii de securitate, preocupați de mediul de securitate actual, dar și de experți și analiști ce se vor implica în viitoarele strategii de securitate națională și bineînțeles, de ce nu, de publicul care dorește să cunoască

Criterii de redactare a articolului în revista „Diplomacy & Intelligence”

Articolul trebuie să pornească de la o ipoteză sau întrebare de cercetare în cadrul domeniului disciplinar al științelor sociale, politice, economice, a relațiilor internaționale și de securitate și/sau să urmărească tematici relevante pentru societatea internațională și românească contemporană. Articolul trebuie să ofere contribuții originale de cercetare empirică și/sau teoretică.

Criterii formale

Articolul trebuie să respecte următoarele criterii formale:

- 3 -7 pagini
- Font Palatina Linotype cu caracter de 12, cu diacritice
- Spațiere la 1,5 rânduri
- Indent 2 dreapta/stânga

Structura articolului:

- Numele și Prenumele autorului (o scurtă biografie – 2-3 rânduri)
- Abstract – 5-10 rânduri – Română și Engleză/Franceză
- Cuvinte cheie
- Corpul articolului
- Concluzii

Reguli de citare:

- Citare în text
- Volum de autor (Mandelbaum 2002, p.23) sau pentru mai multe pagini – (Mandelbaum 2002, pp.23-25)
- La Bibliografie se citează astfel: Mandelbaum, Michael 2002. The ideas that conquered the world: Peace, democracy, and free markets in the twenty-first century. New York: Public Affairs. Articol în jurnal academic
- Citare în text: (Lipson 1991, p.32), Bibliografie: Lipson, Charles 1991. Why are some international agreements informal? International organization, 45, 495–538. Capitol în volum colectiv
- Citare în text: (Keohane 1983), Bibliografie: Keohane, Robert. 1983. "The Demand for International Regimes." In International Regimes, ed. Stephen Krasner, 56–67. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Articolele vor fi trimise pe adresa valeriua@gmail.com și vor fi supuse atenției Consiliului Științific pentru obținerea acceptului de publicare.

CURSURI INTENSIVE

4-8 aprilie 2016

DIPLOMAȚIE ȘI GEOPOLITICĂ GLOBALĂ

4 aprilie

DIPLOMAȚIE ȘI NOUA ORDINE MONDIALĂ

Ambasador prof.univ.dr. Ștefan Glăvan

5 aprilie

ABORDĂRI ALE DIPLOMAȚIEI PENTRU SITUAȚIILE SPECIALE DE URGENȚĂ; COMUNICARE NONVERBALĂ ȘI METALIMBAJ ÎN GESTIONAREA ACESTORA.

Dr. Liviu-Mihai Danilă, Ministru consilier, Șeful Centrului pentru situații de urgență și criză al MAE & Nicolae Lixandru, Consilier MAE

6 aprilie

DIPLOMAȚIE ECONOMICĂ ȘI CORPORATIILE MULTINAȚIONALE

Lect.univ.dr. Mihai Marcoci, Academia de Politică
Alexandru Ioan Cuza

7 aprilie

ASPECTE CONTEMPORANE DE DIPLOMAȚIE ȘI GEOPOLITICĂ GLOBALĂ

Ambasador prof.univ.dr. Aurel Preda, Președinte Asociația Română de Politică Externă & expertul în relații internaționale Gheorghe Băloi, Secretar General ARPE

8 aprilie

ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL GEOPOLITIC MONDIAL

Ambasador Costin Georgescu, Director SRI 1997 – 2000

Cost cursuri: 500 RON

(pentru elevi, studenți, masteranzi
și doctoranzi: 350 RON)

Luni-Vineri: 17.00-20.00

ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE POLITICĂ EXTERNĂ
ROMANIAN ASSOCIATION OF FOREIGN POLICY
ASSOCIATION ROUMAINE DE POLITIQUE ÉTRANGÈRE

Cursurile se vor desfășura la CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE A ROMÂNIEI
din Bd. Octavian Goga nr. 2, Sector 3, București, Amfiteatrul Albastru (intrarea E, mezanin).

Coordonator proiect: VALERIU ANTONOVICI

Înscrierile se fac prin transmiterea unui e-mail cu datele candidaților la valeriuua@gmail.com

Info: 0726.186.911
www.strategiieaplicate.ro

